

Proxecto Curricular

CEE “Ntra. Sra. de Lourdes”.

PROXECTO CURRICULAR

INDICE

- INTRODUCCION.**
- ANÁLISE DA REALIDADE DO CENTRO**
- OBXECTIVOS XERAIS**
- HABILIDADES ADAPTATIVAS (Obxectivos, Contidos e Criterios de Avaliación)**
 - 1.-Coidado persoal**
 - 2.-Habilidades sociais**
 - 3.-Vida no fogar**
 - 4.-Emprego da comunidade**
 - 5.-Saúde e Seguridade**
 - 6.-Ocio**
 - 7.-Habilidades Académico-funcionais**
 - 7.1.-Comunicación (linguaxe comprensivo, linguaxe expresivo, lectura e escritura)**
 - 7.2.-Matemáticas**
 - 7.3.-Educ. Artística.**
 - 7.4.-Educ. Física.**
- METODOLOXIA.**

INTRODUCCIÓN.

Este proxecto é unha proposta que pretende levar a cabo, de forma coherente e eficaz os procesos pedagóxicos do Centro.

Por educación enténdese o proceso polo cal se promove a formación, crecemento persoal e social dos individuos e que debe preparar as persoas para desenvolverse na súa realidade social e cultural.

A Lei orgánica 2/2006, do 3 de maio, de educación, non capítulo III, determina que se entende por currículo ou conxunto de obxectivos, competencias básicas, contidos, métodos pedagóxicos e criterios de avaliación de cada unha das ensinanzas reguladas pola citada lei.

O eixe do traballo será ou desenvolvemento das competencias/habilidades básicas que permitan encamiñar a todo ou alumnado cara ao logro dunha formación integral, tanto na súa vertente persoal coma nas demandas sociais e culturais que faciliten a inclusión na vida laboral, pero sempre coa asunción da necesidade de aprender ao longo de toda a vida.

As competencias básicas permiten identificar aquelas aprendizaxes que se consideran imprescindibles dende un enfoque integrador e orientado á aplicación dos saberes adquiridos. O seu logro deberá capacitar ás alumnas e os alumnos para a súa realización persoal, a incorporación satisfactoria á vida adulta e ou desenvolvemento dunha aprendizaxe permanente ao longo da vida.

Unha posible definición de competencia básica podería ser «a capacidade de poñer en práctica de forma integrada, en contextos e situacións diversas, os coñecementos, as habilidades e as actitudes persoais adquiridas. O concepto de competencia inclúe tanto os saberes como ás habilidades e ás actitudes e vai máis alá do saber e do saber facer, incluíndo o saber ser ou estar».

A incorporación de competencias básicas ao currículo permite poñer o acento naquelas aprendizaxes que se consideran imprescindibles dende unha posición integradora e orientada á aplicación dos saberes adquiridos. De aí o seu carácter básico.

“Tendo en conta a decreto 320 e o borrador do proxecto de decreto de atención á diversidade, o currículo básico obrigatorio nos centros de educación especial está orientado ao desenvolvemento de habilidades de autocoidado e autovalimento, de saúde, seguridade, autorregulación, comunicación, habilidades académico-funcionais, sociais, laborais e de ocio así como das competencias básicas, no grao que as posibilidades e capacidades do alumnado o permitan”

A partir de aquí a escolaridade, non só é o tempo que un alumno está nun colexio, senón que implica a educación-formación da persoa, dende unha perspectiva integral, e non só dende presupostos académicos. É necesario ter en conta dúas dimensións, unha social e outra individual, e actuar dende ambas as dúas, co obxectivo de preparar os alumnos/ás para a vida.

É necesario ensinar habilidades académicas, persoais e sociais, dun xeito activo e participativo. Para iso teremos en conta as súas capacidades e necesidades máis que as súas limitacións, e habemos de pensar que, con independencia do nivel de apoio que necesite unha persoa, sempre pode haber progreso.

A definición actual de "Retraso Mental" susténtase nun modelo teórico multidimensional que considera tamén os aspectos dun individuo (as súas capacidades intelectuais, conductas adaptativas, saúde, e como comparece interactuar noutros ámbitos), entende o retraso mental como algo funcional e contextual en vez de estatístico, se centra nos individuos (capacidades, limitacións, ambientes e necesidades); noutras palabras, nas características das súas vidas diarias e nos apoios que necesitan para mellorar a calidade de vida.

"O retraso mental é unha minusvalidez caracterizada por limitacións significativas no funcionamento intelectual e na conduta adaptativa que se manifesta en habilidades adaptativas conceptuais, sociais e prácticas. Esta minusvalidez comeza antes dos 18 anos" (AAMR,2002).

ANALISE DA REALIDADE DO CENTRO.

1. -Análise do entorno exterior.

O Centro está situado na zona de Cidade Xardín de A Coruña, nun chalé proxectado no 1927 e adquirido pola Asociación ASPRONAGA, transformado e ampliado paralelamente á creación de unidades escolares na medida en que as necesidades de atención ós alumnos así o requirían.

O alumnado procede de distintas zonas de A Coruña, e dos Concellos limítrofes de Cambre, Oleiros, Carral, Arteixo e Laracha.

Os alumnos vense beneficiados por esta situación urbana, ó poderen participar dos servizos da zona, compartindo actividades con alumnos de centros ordinarios que favorecen a normalización e a inclusión no entorno. Dunha maneira moi especial favorécenos a proximidade de servizos comunitarios como son o centro de saúde (Hospital Modelo), a piscina Municipal de Riazor, onde acude semanalmente unha parte moi significativa do noso alumnado e outros servizos que facilitan o traballo de actividades en entornos reais (cafeterías, supermercados, medios de transporte...).

Os alumnos escolarizados neste Centro pertencen a diferentes grupos sociais con valores e necesidades socioeconómicas diversas.

2. -Análise interna do Centro (Comunidade Educativa).

O Colexio acolle 72 alumnos, distribuídos do seguinte modo:

- Alumnos/as de Formación Básica.
- Alumnos/as de Formación Profesional Complementaria.

O Colexio actualmente conta cun equipo de profesionais formado por:

- 14 profesores
- 1 psicólogo-orientador, 1 logopeda, 1 fisioterapeuta, 1 traballadora social.
- 3 auxiliares técnico-educativos
- 4 outro persoal (administración, cociña e limpeza)

OBXECTIVOS XERAIS

- 9 Afianzar e desenvolver capacidades dos alumnos nos seus aspectos físicos, afectivos, cognitivos, comunicativos, morais e cívicos, promovendo o maior grao posible de autonomía persoal e social
- 9 Utilizar diferentes códigos de comunicación verbal, gestual, gráfico., (sistemas alternativos ou aumentativos) para expresar necesidades, ideas e sentimentos.
- 9 Descubrir, coñecer e controlar de forma progresiva o propio corpo e as súas características, dándose conta das súas capacidades e limitacións, e contribuíndo ao seu desenvolvemento persoal.
- 9 Valorar a hixiene e a saúde, aceptar e aprender a coidar ou propio corpo e ou dous outros, respectar ás diferentes e utilizar a educación física e ou deporte como medios para favorecer ou desenvolvemento persoal e social.
- 9 Promover os coñecementos instrumentais básicos, afianzando as habilidades comunicativas e numéricas, a capacidade de razoamento e resolución de problemas da vida cotiá así como o desenvolvemento da creatividade dos alumnos.
- 9 Actuar de forma cada vez máis autónoma nas diferentes situacións; xogos, rutinas, hábitos de autonomía na vida diaria, desenvolvendo a confianza nas súas posibilidades e capacidades.
- 9 Desenvolver hábitos de traballo individual e de equipo, de esforzo e de responsabilidade no estudo, así como actitudes de confianza en si mesmo, sentido crítico, iniciativa persoal, curiosidade, interese e creatividade na aprendizaxe.
- 9 Observar, explorar e identificar o ámbito inmediato fomentando a súa participación nos diferentes contextos (fogar, colexio, comunidade, asociación, ocio,...), desenvolvendo actitudes de respecto nestas.
- 9 Iniciarse na utilización, para a aprendizaxe, das tecnoloxías da información e da comunicación, desenvolvendo un espírito crítico ante ás mensaxes que recibe e elabora.
- 9 Promover o desenvolvemento da actitude positiva ante a tarefa e normas elementais de traballo tomando contacto con actividades profesionais para o desenvolvemento das habilidades, destrezas, hábitos, valores e expectativas que se requiran para facilitar a inserción profesional dos alumnos.
- 9 Potenciar hábitos vinculados á saúde corporal, a seguridade persoal e o equilibrio afectivo para mellorar a incrementar a súa calidade de vida.
- 9 Desenvolver habilidades relacionadas co control das súas condutas, dos seus impulsos e da toma de decisións, aceptando as súas consecuencias, sendo tolerantes coas decisións tomadas polos demais, co fin de autoxestionar a súa propia vida.

- 9 Adquirir habilidades para a prevención e para a resolución pacífica de conflitos que lle permitan desenvolverse con autonomía non ámbito familiar e doméstico, así como nos grupos sociais con que se relaciona.
- 9 Promover as relacións interpersoais axudando a recoñecer as diferenzas e favorecendo a aceptación do outro e dun mesmo.
- 9 Tomar conciencia de situacións que poidan entrañar perigo, ser capaz de pedir axuda ou ter as estratexias suficientes para poder evitalas.
- 9 Coñecer os valores e normas de convivencia, aprendendo a actuar de acordo con elas.

HABILIDADES ADAPTATIVAS

(Obxectivos, Contidos e Criterios de Avaliación)

1.-COIDADADO PERSOAL

Obxectivos:

-Adquirir coñecementos, habilidades e hábitos relacionados coa alimentación, hixiene, vestido, uso do baño...de xeito autónomo e en diferentes situacións cotiás, adoptando as condicións mais adecuadas para asegurar o seu benestar físico.

-Desenrolar habilidades de coidado persoal acordes a súa idade.

Conceptos
-Coñecemento do corpo <ul style="list-style-type: none">• Sentidos, sensacións e percepcións• Imaxe global do corpo.• Funcións vitais do corpo (<i>respiración, alimentación, locomoción</i>).• Etapas de crecemento.• A Sexualidade -Destrezas de aseo e hixiene. -Destrezas de alimentación. -Destrezas de vestido.
Procedementos
-Emprego dos sentidos na exploración do corpo e do entorno. -Localización dos órganos dos sentidos. -Observación e comparación dos diferentes cambios corporais en si mesmos e nos demais. -Adquisición dun correcto esquema corporal -Coñecemento das funcións básicas do corpo. -Coñecemento e interiorización de comportamentos socio-sexuais axeitados. -Observación, descrición e comparación dos cambios evolutivos, fisiolóxicos, anatómicos e psicolóxicos. -Regulación das necesidades básicas: control de esfínteres. -Realización progresivamente autónoma das rutinas de hixiene e aseo. -Desenvolvemento de habilidades e destrezas encamiñadas á adquisición de hábitos de alimentación. -Desenvolvemento de habilidades e destrezas encamiñadas á adquisición de hábitos de vestido. -Uso contextualizado das normas de coidado persoal. -Emprego axeitado de elementos, obxectos e materiais relacionados co coidado persoal.
Actitudes
-Gusto pola limpeza e o aseo persoal. -Limpeza e orde dos materiais e utensilios empregados no coidado persoal. -Valoración do propio corpo e respecto hacia o dos demais
Criterios de avaliación

-
- Recoñece obxectos do entorno cotiá mediante a exploración dos sentidos.
 - Identifica as partes do corpo de xeito global e segmentaria en si mesmo e nos demais.
 - Coñece e localiza os principais órganos e as funcións vitais do corpo humano.
 - Identifica as etapas de crecemento.
 - Coñece e asimila a propia identidade sexual respectando a dos demais e mantén comportamentos e actitudes sexuais axeitados.
 - Realiza autonomamente hábitos de saúde, hixiene e alimentación (*vestirse, lavarse...*) empregando axeitadamente os espazos e materiais

2.-HABILIDADES SOCIAIS

Obxectivos

- Actuar con autonomía nas actividades cotiás e nas relacións de grupo, desenrolando progresivamente as posibilidades de tomar iniciativas e de establecer relacións afectivas.
- Adquirir aprendizaxes básicos en normas e valores que permitan ó alumno a interacción cos seus compañeiros e cós demais membros da comunidade educativa, así como a convivencia nos entornos en que se desenvolve
- Adquirir e desenrolar estratexias de autorregulación para manter un comportamento socialmente apropiado e autónomo nos distintos contextos, seguindo as normas establecidas e axeitando a expresión corporal aos estados de ánimo, sentimentos e emocións.

Conceptos

- Habilidades básicas: interacción física cos demais, manipulación de obxectos, reacción ao nome, sorriso, contacto ocular...
- Habilidades de interacción social: sorriso, saúdo, presentacións, favores, cortesía, pedir desculpas, expresar preferencias e rexeitamentos, seguir e dar instrucións, comportamentos axeitados e non axeitados da interacción social.
- Habilidades de expresión de sentimentos, emocións e opinións.
- Autocontrol
- Habilidades de relación interpersonal: tipos de relacións (amigos, compañeiros); iniciacións sociais, cooperar, compartir...

Procedementos

- Iniciación e progresivo desenrolo da interacción coas persoas significativas do entorno.
- Manifestación de información apropiada sobre si mesmo e sobre o seu entorno (*datos persoais, nomes dos pais, dirección...*).
- Coñecemento e emprego dos repertorios de conducta axeitados para a participación e integración en actos sociais e recreativos, así como para o emprego dos servizos da comunidade.
- Diálogos sobre os valores mediante textos, vídeos ou pranteamentos lúdicos
- Expresión e defensa das súas propias opinións ante outras persoas nas situacións axeitadas.
- Defensa dos seus dereitos na relación cos demais.
- Expresión axeitada de emocións, sentimentos e afectos en situacións interpersoais.
- Expresión de afirmacións positivas de si mesmo nas situacións apropiadas.
- Desenvolvemento axeitado das súas necesidades persoais de aceptación, pracer e amor na relación cós demais.
- Aceptación da alternancia de tempos de traballo na aula/ocio
- Coñecemento e emprego dos repertorios de conducta axeitados para a participación e integración en actos sociais e recreativos, así como para o emprego dos servizos da comunidade.
- Coñecemento e emprego dos repertorios de condutas necesarios para iniciar, establecer e manter relacións interpersoais (*presentarse, concertar citas, chegar puntual, prestar axuda...*).
- Celebración de onomásticas dos rapaces do aula daquelas que parezan mais significativas (familiares, persoal da escola...)

Actitudes

- Valoración e aceptación das diferencias de identidade e das capacidades dos demais evitando discriminacións.
- Aceptación de normas de comportamento establecidas nos distintos entornos.

-
- Iniciativa e autonomía progresiva en situacións habituais de interacción.
 - Responsabilidade no exercicio dos dereitos e deberes que lle corresponden como membro do grupo.
 - Actitude de respecto cara as persoas, espazos e materiais do seu entorno.
 - Actitude positiva ante interaccións con persoas do seu entorno, creación de vínculos e relacións afectivas.
 - Manifestación e recepción de mostras de afecto de xeito o mais axeitado á idade e situación persoal.
 - Valoración e respecto do traballo realizado por outras persoas como un servizo para os demais.
 - Potenciación de actitudes e valores de cooperación e solidariedade.
 - Participación en actividades cooperativas.
 - Valoración do diálogo como instrumento para solucionar os problemas de convivencia e os conflitos de intereses en relación cós demais.
 - Respecto das normas e conveccións sociais que regulan el intercambio social (*quendas, esperas...*).

Criterios de avaliación

- Regula a súa propia conducta.
- Participa en actividades de grupo (*familia e escola*) respectando as normas de funcionamento, realizando con responsabilidade as tarefas encomendadas e asumindo os dereitos e deberes que lle corresponde como membro do mesmo.
- Valora a toma de decisións asumindo responsabilidades e afianzando a capacidade de elixir entre distintas opcións.
- Logra un manexo axeitado de afectos, emocións e sentimentos.
- Expresa e defende opinións e dereitos.
- Toma conciencia dos outros e establece con eles relacións de comunicación e interacción.
- Compórtase de maneira axeitada en distintas situacións

3.-HABILIDADES DE VIDA NO FOGAR

Obxectivos

- Recoñecer paulatinamente ,ás persoas, dependencias e obxectos que forman parte do entorno máis inmediato, así como as súas funcións e emprego nas tarefas cotiás.
- Adquirir habilidades necesarias para desenvolverse en actividades da vida diaria, relacionadas coas compras, a alimentación, o vestido, mantemento do fogar, uso de aparatos electrónicos, coidado dun animal ou planta, etc.

Conceptos

- A familia
 - Grados de parentesco: pais, nais, avós,...
- Fogar
 - Dependencias, funcións, actividades e partes da casa.
 - Edificacións (edificio, chalet,...)
 - Tarefas domésticas:
 1. limpeza e orden
 2. alimentación (almorzo e merenda)
 3. coidado da roupa.
 4. a roupa e o tempo atmosférico
 5. entorno comedor
 6. emprego dos utensilios e aparatos da casa.
- Os seres vivos: animais e prantas.

Procedementos

- Recoñecemento dos principais membros da familia: pais...
- Coñecemento do enderezo familiar.
- Identificación das partes da casa e da súa función.
- Identificación e recoñecemento dos distintos tipos de vivendas.
- Participación activa en rutinas familiares.
- Adquisición de destrezas para a realización de tarefas domésticas.
- Participación activa e responsable nas diferentes actividades complementarias relacionadas coa alimentación (*entorno comedor*).
- Utilización axeitada de elementos, obxectos e utensilios relacionados coa alimentación.
- Planificación e preparación da comida.
- identificación de fenómenos atmosféricos.
- Recoñecemento da influencia do tempo en actividades da vida cotiá.
- Empregar a roupa axeitada ao clima atmosférico según as épocas do ano.
- Planficiación de actividades enfocadas o aforro.
- Clasificación de los residuos: reciclaxe
- Utilización de instrumentos de recorte: tesoiras, punzón,....
- Manipulación axeitada e autónoma de utensilios e aparatos do fogar.
- Observación e clasificación de animais e plantas de distintos hábitats segundo as súas características.
- Recoñecemento, secuenciación e execución dos coidados que precisan animais e prantas para o seu bo desenvolvemento.
- Clasificación de utilidades de animais e prantas para o home.

Actitudes

- Valoración da finalidade do aforro.
- Asunción de responsabilidades no fogar.
- Colaboración nas tarefas deomésticas

-
- Valoración da influencia do tempo na nosa vida cotiá.
 - Responsabilidade nas tarefas de mantemento e coidado de animais e plantas.
 - Respeto ás distintas formas de agrupamento familiar.
 - Valorar a reciclaxe como unha acción importante de mellora do medio ambiente.

Criterios de avaliación

- Recoñece ós membros da súa familia e grados de parentesco así como os seus datos persoais (*apelidos, dirección, profesión, teléfono...*).
- Identifica as partes da casa, as súas funcións e obxectos.
- Distingue entre los distintos tipos de edificacións.
- Realiza tarefas domésticas.
- Actúa de xeiro autónomo nas dependencias do fogar e nas súas actividades.
- Recoñece os utensilios do fogar e utilízalos adecuadamente.
- Distingue os principais axentes meteorolóxicos.
- Relaciona os principais axentes meteorolóxicos coas actividades da vida cotiá.
- Coñece diferentes animais e plantas, así como o seu ciclo vital, sendo quen de clasificalas non so en función das súas características senón tamén da súa utilidade para o home.
- Coida e conserva animais e plantas.
- Sabe reciclar os distintos residuos, depositándoos no seu colector correspondente

4.-EMPREGO DA COMUNIDADE

Obxectivos

- Coñecer, orientarse, desprazarse e actuar autonomamente nos distintos entornos.
- Identificar, coñecer e empregar os servizos da comunidade e valorar a súa contribución para satisfacer determinadas necesidades humanas, adoptando posicións favorables para a obtención dunha mellor calidade de vida.
- Empregar distintos medios de transporte de uso público interpretando códigos e desenrolando estratexias de orientación espacial e temporal para acceder a diferentes lugares.
- Empregar os medios de comunicación da información (prensa, radio, televisión, internet...) desenrolando estratexias de búsqueda da información en función do propósito que se persegue, discriminando o sentido e significado da información recibida e transmitida.
- Coñecer as distintas actividades profesionais, produtos que se obteñen, materiais e ferramentas que empregan, entornos nas que se desenrolan, etc., valorando a importancia dos servizos que prestan.

Conceptos

- A escola
- A cidade/os barrios.
- A paisaxe: rural e urbana
- Servizos públicos (*correos, farmacia, radio,...*) e de consumo
- A rúa. Educación Vial
- Medios de transporte
- Os oficios.
- Medios de comunicación.

Procedementos

- Coñecemento das distintas dependencias do centro e orientación dentro delas.
- Emprego das dependencias da escola.
- Ubicación e localización da escola.
- Participación en rutinas escolares.

- Coñecemento da cidade.
- Ubicación e localización de diferentes servizos e zonas da cidade.
- Utilidade dos servizos dos que dispón e das súas zonas.
- Orientación na cidade.
- Realización de itinerarios na cidade.
- Adquisición de destrezas para a realización de itinerarios e/ou viaxes.

- Identificación das características dos distintos tipos de paisaxes.
- Identificación de construcións, obxectos e estruturas urbanas e rurais.
- Realización de experiencias encamiñadas ao coidado do entorno.

- Visitas ós servizos públicos.
- Coñecemento dos distintos servizos públicos.
- Identificación e coñecemento dos distintos símbolos relacionados cós servizos públicos.
- Realización da compra.
- Asociación de produtos e os comercios nos que se venden.

- Recoñecemento das partes básicas da rúa (*beirarrúa, calzada, bordo...*).
- Recoñecemento das principais sinais e símbolos urbanos.
- Coñecemento, orientación e desprazamento autónomo nos distintos entornos (rúa, escola...)

- Recoñecemento dos diferentes medios de transporte e o uso que facemos de cada un de eles.
- Diferenciación dos diferentes medios de transporte.
- Identificación do aeroporto e as estacións como puntos de chegada e saída dos medios de transporte.
- Adquisición de destrezas para a realización de itinerarios e/ou viaxes.

- Identificación dos diferentes tipos de traballo que se realizan na comunidade.
- Realización de experiencias encamiñadas ó coñecemento de distintos oficios.

- Identificación e manexo dos diferentes medios de comunicación.
- Interpretación axeitada das mensaxes publicitarias

Actitudes

- Actitude de coidado das dependencias e contidos da escola.
- Respeto e coidado do material urbano.
- Responsabilidade nas tarefas de mantemento e coidado de animais e plantas.
- Valoración da diversidade de paisaxes e a riqueza das mesmas.
- Interese por manter ambientes limpos, saudables e non contaminantes
- Respeto polas normas para o uso dos servizos públicos e de consumo
- Valoración dos medios de transporte e das vías públicas, respectando as normas establecidas para o seu uso.
- Interese nos medios de comunicación como fonte de información.
- Valoración crítica das informacións recibidas dos medios de comunicación
- Distinguir os distintos tipos de paisaxe atendendo as súas características mais relevantes.

Criterios de avaliación

- Identifica, recoñece e emprega os servizos públicos e de consumo da comunidade.
- Recoñece os elementos da rúa e as súas funcións, empregándoos correctamente ó transitar por ela.
- Identifica os principais traballos do entorno, materiais, usos.
- Identifica, recoñece e emprega os diferentes medios de transporte.

5.-SAÚDE E SEGURIDADE

Obxectivos

- Fomentar actitudes de axuda e estratexias de intervención ante determinadas situacións de risco.
- Recoñecer no entorno situacións de risco e símbolos de uso frecuente que poidan poñer en perigo a súa saúde e integridad e solicitar axuda ante situacións de malestar e ameaza.
- Desenvolver hábitos e comportamentos axeitados para a súa propia saúde, en primeiros auxilios, en normas de seguridade, afrontamento de cheques médicos e autoprotección

Conceptos

-Saúde

- Autoprotección e primeiros auxilios.
- Prevención e tratamento de enfermidades.
- Necesidades de tipo sanitario.
- Comportamentos prexudiciais para a saúde: alcohol, tabaco...
- Nutrición: tipos de alimentos, dieta saudable.

-Seguridade

- Situacións de emerxencia.
- Riscos do entorno (*lume, enchufes,...*).
- Servicios de urxencia: bombeiros, 061...
- Prevención de accidentes.
- Educación Vial.

Procedementos

- Exploración e posta en práctica das principais medidas relacionadas coa autoprotección e os primeiros auxilios.
- Identificación, ubicación e expresión ante unha molestia.
- Interiorización das condutas axeitadas tanto para a prevención como para o tratamento de posibles enfermidades.
- Observación dos efectos nocivos do alcohol e o tabaco a través de explicacións, vídeos, charlas...
- Recoñecemento e clasificación dos alimentos segundo diferentes criterios.
- Coñecemento do proceso dos alimentos desde a súa orixe hasta o seu consumo.
- Aplicación de normas de hixiene na manipulación de alimentos.
- Coñecemento dos principios básicos dunha dieta saudable.
- Planificación e realización de experiencias para coñecer os riscos do entorno (*simulacro...*).
- Coñecemento e emprego de normas elementais de seguridade vial.

Actitudes

- Adopción e valoración de hábitos de limpeza, saúde, alimentación e prevención de enfermidades.
- Colaboración e boa disposición para recibir cuidados e atención médico – sanitaria.
- Precaución ante situacións de perigo e persoas estrañas.

Criterios de avaliación

- Emprega axeitadamente os instrumentos a instalacións para previr accidentes e evitar situacións perigosas.

-É quen de actuar de xeito autónomo ante diversos problemas relacionados coa saúde e a seguridade nos entornos mais próximos (*pedir axuda...*).
Identifica diferentes tipos de alimentos así como clasificalos en función de diferentes criterios.

6.-OCIO

Obxectivos

-Coñecer as amplías alternativas de ocio e xogo, tanto individual como colectivo, así como os diferentes entornos ónde desenrolar as diferentes actividades (polideportivos, granxas-escolar, albergues,...)

-Desenrolar a capacidade de elixir e seguir os seus intereses con fin de disfrutar das actividades de ocio.

-Participar e planificar actividades individuais e colectivas de ocio.

-Favorecer actitudes de coñecer e compartir xogos de todo tipo cos demais compañeiros; así como respecto ás normas dos mesmos.

Conceptos

-Recursos de ocio:

- Ocio individual (música, puzzle...) e colectivos (xogos de mesa, fútbol...)
- Aficións persoais.
- ocio coma medio de desfrute e de relación interpersoal.

-Actividades culturais.

- Espectáculos e manifestacións culturais.
- Lugares propios para a participación nas manifestacións culturais.

-Festas populares e celebracións.

- As festas: Aspectos culturais, lúdicos, gastronómicos e folclóricos.

Procedementos

- Posta en práctica de habilidades motrices na realización de actividades lúdicas.
- Participación en diversos xogos.
- Elección de xogos, pasatempos e outros.
- Aplicación de normas e regras básicas en xogos.
- Iniciación e mantemento da interacción entre persoas mediante formas distintas, en situacións lúdicas e de ocio.
- Elección e emprego axeitado de materiais, equipamento e instalacións.
- Emprego de recursos tecnolóxicos para a práctica do xogo.
- Construcción e invención de xogos e xoguetes con material de refugallo.
- Emprego do tempo libre para participar en actividades de interese persoal.
- Aplicación de coñecementos para o entretemento propio.
- Elección autónoma de distintas opcións de ocio.

- Diferenciación dos espectáculos en función da actividade concreta que se realice neles.
- Localización de lugares de esparcemento e de actividades recreativas e culturais.
- Planificación da asistencia a espectáculos.

- Diferenciación de tipos de festas.
- Interpretación de información sobre os usos e costumes nas festas.
- Organización e planificación de festas para a celebración de acontecementos.
- Participación e festas e celebracións.
- Aplicación de normas sociais ás diferentes situacións de celebración.

Actitudes

- Interese crecente polas actividades lúdicas que se leven a cabo no seu entorno.

-
- Cooperación e aceptación de funcións dentro dunha labor de equipo.
 - Actitude positiva para compartir obxectos e colaborar en xogos.
 - Desfrute persoal coas actividades de lecer de forma individual e/ou grupal.
 - Coidado dos materiais e equipamentos empregados en xogos, respetándoos, gardándoos e dándolles un uso axeitado.
 - Aceptación e respecto das normas de convivencia e de xogo.

 - Actitude de búsqueda de posibilidades de diversión.
 - Interese por cultivar algunha afición persoal.
 - Valoración das aficións coma forma de interacción co medio.
 - Interese polas distintas manifestacións de ocio.
 - Actitude de disfrute persoal nos espectáculos.
 - Actitude crítica ante os espectáculos.
 - Valoración do tempo adicado ás distintas opcións de ocio.
 - Respeto das normas na asistencia a espectáculos.

 - Interese por participar en festas.
 - Aprecio polas manifestacións festivas e interese e respecto hacia outras culturas.
 - Satisfacción pola preparación dunha festa.

Criterios de avaliación

- Reúnese con diferentes amigos, participando nunha actividade conxunta.
- Adecúa o seu comportamento ás distintas situacións e lugares de ocio.
- Coñece diferentes formas de ocupar o tempo libre que lle permitan satisfacer as necesidades de relación e/ou disfrute persoal.
- Asiste a actividades lúdicas e de ocio relacionándose cos demais en distintos entornos.

7.-HABILIDADES ACADÉMICO-FUNCIONAIS

MATEMÁTICAS

Obxectivos Xerais:

- Desenvolver as habilidades relacionadas cos conceptos básicos (tamaño, forma, cor, textura, igual/diferente...) e cos conceptos previos ao aprendizaxe numérico e ás operacións básicas de cálculo (clasificacións, ordenacións, seriacións).
- Adquirir e desenvolver habilidades numéricas básicas (ler, escribir e ordenar os números) realizar operacións básicas de cálculo (sumar, restar, multiplicar e dividir) e prantexar- resolver problemas do entorno aplicando os procedementos de cálculo axeitados e empreñando estratexias persoais de resolución.
- Coñecer e adquirir destrezas de e manexo do reloxo e os euros.
- Apreciar o papel das matemáticas na vida cotiá, aproveitar co seu uso e recoñecer o valor de actitudes como a exploración de distintas alternativas, a conveniencia da precisión ou da perseveranza na busca de solucións.

Conceptos

1.-Relacións entre Obxectos

- As cores.
- Corpos e formas xeométricas.
- Propiedades dos obxectos e relacións entre eles. Semellanzas e diferencias, pertenza e non pertenza, presenza ou ausencia de unha cualidade,....
- Conceptos xerais (cuantitativos, de orde...)
- Unidades e instrumentos de medida.
- Unidades de tempo: o calendario e o reloxo.
- Os cartos: os euros
- Reconto, agrupamento e representación de obxectos.

2.-Números e operacións

2.1-A serie numérica:

- Concepto de número/cantidade
- A serie numérica.
- Números cardinais e ordinais.
- Relacións entre números naturais: seguinte, anterior, maior que, menor que, igual ...

2.2-Cálculo:

- As operacións de suma e resta.
- As operacións de multiplicación e división.
- Cálculo mental
- Instrumentos de traballo matemático: a calculadora.

2.3-Resolución de problemas

Procedementos

Relacións entre Obxectos

- Recoñecemento das cores, formas e tamaños nos obxectos do entorno
- Manipulación, comparación e agrupación de obxectos atendendo ás funcións, características, semellanzas, diferencias...
- Emprego dos obxectos en relación as nocións espacio-temporais.
- Utilización de unidades de medida naturais e arbitrarias
- Emprego do reloxo.
- Emprego dos cartos en situacións de simulación ou reais na vida cotiá.
- Medición directa con unidades convencionais.

- Realización funcional de experiencias con capacidades, masas e lonxitudes para descubrir e comparar a medida de cada magnitude.
- Lectura, comprensión e expresión funcional dos resultados de medicións no entorno cotiá.
- Utilización de estratexias eficaces de reconto de datos.

Números e operacións

- Utilización da serie numérica para contar elementos e obxectos do entorno.
- Construcción da serie numérica.
- Discriminación dos números cardinais e ordinais.
- Aplicación do ordinal en pequenas series ordenadas.
- Resolución de situacións e problemas que impliquen as aplicacións de sinxelas operacións (quitar, engadir, repartir).
- Automatización dos algoritmos para efectuar as operacións cos números naturais.
- Interpretación dos distintos signos matemáticos.
- Uso da calculadora como medio de comprobación de resultados, cálculo mental...
- Representación matemática dunha situación utilizando sucesivamente diferentes linguaxes (representacional, verbal, gráfico e numérico).
- Adquisición de estratexias persoais de cálculo.

Actitudes

- Adquisición de hábitos de orde, claridade e limpeza na presentación de traballos e no manexo de materiais.
- Responsabilidade das iniciativas e tarefas encomendadas.
- Participar e valorar o traballo en equipo para a toma de decisións e resolucións de tarefas.
- Gusto pola exploración de obxectos, contalos, comparalos e polas actividades que impliquen poñer en práctica coñecementos sobre as relacións entre eles.
- Tenacidade e perseveranza na busca de solucións dun problema.
- Confianza nas propias capacidades para a resolución de problemas e uso de estratexias persoais.
- Consideración do error como estímulo para novas iniciativas.

Criterios de avaliación

- Establecer relacións sinxelas entre as propiedades dos obxectos; identificando semellanzas e diferencias.
- Recoñecer corpos e formas xeométricas
- Recoñecer cores e tamaños.
- Comprender os conceptos que fan referencia á ubicación dos obxectos / persoas no espacio.
- Comprender algúns cuantificadores básicos.
- Realizar comparacións de obxectos en relación a diferentes conceptos.
- Medir obxectos, espazos e tempos empregando unidades de medida e instrumentos convencionais e non convencionais.
- Recoñecer e empregar adecuadamente as moedas e o reloxo.
- Rexistrar os datos dun suceso empregando diferentes recursos: reconto, agrupación, ... e representalos de distintas formas.
- Interpretar e comunicar os seus rexistros.

- Construír e utilizar a serie numérica para contar obxectos e establecer relacións.
- Resolver problemas sinxelos que impliquen quitar, engadir e repartir.
- Utilizar o número como instrumento que axuda a manexar a realidade.
- Ler, escribir e ordenar números naturais e decimais, interpretando o valor de cada unha das súas cifras e realizar operacións sinxelas con estes números.
- Coñecer e utilizar correctamente algoritmos das operacións básicas.
- Resolver problemas relativos ó seu entorno.

COMUNICACIÓN

Obxectivos Xerais:

- Desenrolar as habilidades para a expresión a través da linguaxe oral.
- Comprender e expresar mediante sinais, SAC, e/ou linguaxe oral, necesidades, desexos, emocións, experiencias, mensaxes e ideas propias e alleas.
- Utilizar os SAC, a linguaxe escrito e/ou a oral como instrumento de aprendizaxe e planificación das actividades mediante a anticipación de alternativas, memorización de informacións e recapitulación e/ou avaliacións do proceso seguido.
- Ler e interpretar imaxes o textos.
- Utilizar a lectura como fonte de pracer, de información e de aprendizaxe e como medio de perfeccionamento e enriquecemento lingüístico persoal.
- Utilizar a linguaxe escrita de maneira significativa e funcional, poñendo en práctica os coñecementos e estratexias necesarias para unha correcta escritura
- Comprender e expresarse oralmente e por escrito de xeito adecuado nos diferentes contextos da actividade social e cultural cotiá.
- Identificar e empregar conceptos gramaticais básicos: palabras, nomes...
- Facer uso dos coñecementos sobre a lingua e das normas de uso lingüístico para escribir e falar de maneira adecuada, coherente e correcta e para comprender textos orais e escritos.

Linguaxe Expresiva

Contidos
<ul style="list-style-type: none">-Habilidades previas: atención, contacto visual, discriminación visual, discriminación auditiva e imitación xestual e vocal.-Intención comunicativa.-Xestos comunicativos (simples, de contacto e/ou distais)-Linguaxe oral e Sistemas Aumentativos e/ou alternativos de comunicación.-Fonética e Fonoloxía.-Semántica: Léxico, categorías semánticas, opostos, contrarios, sinónimos e antónimos...-Sintaxe: holofrase, frase simple (afirmativa, negativa, interrogativa e exclamativa), frases compostas (coordinadas e subordinadas).-Aspectos morfosintácticos: coordinación de xénero, número, suxeito-verbo-complementos, conxugación e tempos verbais.-Funcións comunicativas: peticións, rexeitamento, expresión de necesidades e emocións, reclamar atención, denominar, describir, definir, preguntar, informar, argumentar, imaxinar e dialogar.-Formas sociais.
Procedementos
<ul style="list-style-type: none">-Desenvolvemento das habilidades previas.-Comunicación empregando xestos comunicativos.-Comunicación a través de linguaxe oral e/ou SACs (obxectos, imaxes – pictogramas, fotos...-, signos –bimodal, schaeffer, lingua de signos...-, braille, etc).-Desenvolvemento da capacidade articulatória (praxias, imitación vocálica...).-Adquisición e emprego de vocabulario (LO ou SAC)-Expresión de mensaxes ben estruturadas atendendo aos aspectos morfosintácticos mediante o emprego de LO ou SAC.-Producción e interpretación de mensaxes referidas a necesidades, emocións,

desexos, feitos, etc...mediante o emprego de calquer sistema de comunicación (Pragmática).
-Expresión de mensaxes tomando en conta os aspectos prosódicos de entonación e ritmo.
-Xeralización das habilidades comunicativas en diferentes contextos e con diferentes interlocutores.
-Emprego axeitado de formas socialmente establecidas para relacionarse cos demais. Fórmulas de cortesía e relación social.
-Dramatización de textos sinxelos.
-Exposicións breves en público (competencia comunicativa).

Actitudes

-Manifestar iniciativa e interese por participar en situacións comunicativas (diálogos, explicacións, xogos...)
-Iniciativa e interese por participar na comunicación con persoas que empregan Sistemas de Comunicación Alternativos.
-Interese e esforzo por mellorar as propias producións comunicativas.

Criterios de avaliación

-Mostra interese por comunicarse empregando LO ou SAC
-Comunica mediante LO e/ou SAC as distintas funcións comunicativas.
-Emprega a LO e/ou SAC en distintos contextos e con diferentes interlocutores.
-Participa en situacións de comunicación dirixidas e espontáneas.
-Manifesta interese por comunicarse.
-Coñece e empregar o vocabulario básico do seu entorno.
-Emprega axeitadamente os aspectos formais da linguaxe (fonoloxía, morfosintaxe, etc)

Linguaxe Comprensiva

Contidos

-Habilidades previas: atención, contacto visual, discriminación auditiva.
-Vocabulario.
-Comprensión de ordes.
-Comprensión de distintos tipos de mensaxes.
-Sinalización básica.

Procedementos

-Adquisición das habilidades previas.
-Identificación de obxectos, persoas, espazos, accións...
-Seguimento de ordes: sinxelas e complexas.
-Comprensión de mensaxes simples relativas a situacións e necesidades de comunicación máis habituais da vida cotiá.
-Atención e comprensión de mensaxes complexas (contos, películas, historias...)
-Manexo do dicionario (o alfabeto)
-Comprensión de xestos, signos e habilidades representacionais empregadas por outro interlocutor.

<ul style="list-style-type: none">-Resposta a preguntas do tipo: qué, quén, cómo, cando, ónde, por qué...mediante LO ou SACs.-Recoñecemento de estados de ánimo, sentimentos e emocións.-Interpretación de sinalización básica: carteis, sinais, debuxos, mapas...
Actitudes
<ul style="list-style-type: none">-Interese polas explicacións doutros e actitude de curiosidade en relación coas informacións que recibe e narracións escoitadas.-Actitude de escoita e respecto aos outros en diálogos e conversacións.
Criterios de avaliación
<ul style="list-style-type: none">-Atende aos distintos interlocutores de comunicación.-Comprende a información relevante de distintos tipos de mensaxes.-Executa distintos tipos de ordes.-Resposta axeitadamente a preguntas.-É consciente dos cambios faciais na expresión dos distintos sentimentos.-Comprende as ideas secundarias dun textos así como posibles incoherencias no mesmo.

Lectura

Contidos
<ul style="list-style-type: none">-As imaxes: recoñecemento, emparellamento, selección e denominación.-Lectura global-Correspondencia grafema-fonema-As letras, sílabas, palabras e frases.-Lectura comprensiva- A lectura como medio de comunicación e disfrute
Procedementos
<ul style="list-style-type: none">-Lectura empregando imaxes, fotos, pictogramas...-Recoñecemento e representación de grafías e sus combinacións-Manexo de distintos soportes de lectura (revistas, libros, comics....)-Interpretación de imaxes, carteles, fotos, etc. que acompañan a los textos escritos, estableciendo relaciones entre ambos-Reproducción de distintos textos escritos-Ordenación dunHa secuencia escrita (imaxes, palabra escrita...) de feitos, narracions, historias, programas de TV...)-Lectura comprensiva, en voz alta de textos de distinto tipo, atendendo a correspondencia co que está escrito: articulación de fonemas, entonación adecuada, acentuación....
Actitudes
<ul style="list-style-type: none">-Uso funcional das habilidades lectoras-Coidado e manexo dos libros de forma autónoma.

-Valoración da lectura como medio de comunicación, información e disfrute.

Criterios de avaliación

- Empregar a lectura como fonte de pracer e aprendizaxe .
- Recoñecer que as expresións gráficas teñen significado e realizar lectura de imaxes.
- Identificar e interpretar palabras escritas do entorno habitual.
- Realizar a correspondencia fonema – grafía e aplicarlal a a lectura de palabras, frases e textos.
- Leer distintos tipos de texto coa finalidade de búsqueda de información, comunicación, etc. buscando unha correcta articulación e coidando signos de puntuación, entonación e ritmo.
- Utilizar a lectura e escritura como fonte de pracer, de información e aprendizaxe, mediante a utilización de distintos textos e uso de la biblioteca escolar.
- Poseer unas adecuadas habilidades perceptivas.

Escritura

Contidos
<ul style="list-style-type: none">-Habilidades previas: control postural e habilidade manual-Grafomotricidade:garabatos e trazo de liñas.-Grafías: as letras, sílabas, palabras e frases-Caligrafía-Gramática:masc/fem,sing/plural...-Ortografía:mayúsculas,punto...-Composición escrita:morfología e sintaxe-Escritura comprensiva-Relación entre lingua oral e escrita-A lingua escrita como medio de comunicación e disfrute
Procedementos
<ul style="list-style-type: none">-Producción de mensaxes escritas empregando fotos,pictogramas...-Utilización dos dedos (pinza dixital) e mans-Manexo adecuado dos instrumentos empregados habitualmente na escritura-Representación gráfica de garabatos-Representación gráfica de trazos-Representación de grafías e as súas combinacións (letras,sílabas,palabras)-Reproducción de distintos textos escritos-Emprego dos instrumentos convencionais da lingua escrita (orientación, posición do papel, espacio, separación, tamaño da letra...), signos de puntuación...-Reproducción de distintos textos escritos (recados,invitacións,listados...).-Emprego axeitado dos aspectos ortográficos, caligráficos, morfolóxicos e sintácticos da lingua escrita.-Autocorrección de producións escritas
Actitudes
<ul style="list-style-type: none">-Gusto pola escritura-Uso funcional da escritura: transmisión de significados-Valorar a autocorrección como mecanismo de mellora
Criterios de avaliación

- Utilizar a escritura como fonte de pracer e aprendizaxe .
- Posuír as axeitadas habilidades perceptivas e motrices.
- Dominar os instrumentos da escritura.
- Trazar todo tipo de liñas necesarias para realizar letras e palabras.
- Elaborar textos escritos de diferente tipo (narraciones, descrições...) empregando a estrutura textual correspondente e empregando os procedementos básicos que dan cohesión ó texto (nexos, manter os tempos verbais, signos de puntuación...)

EXPRESIÓN ARTÍSTICA.

Obxectivos xerais:

- Comprender as posibilidades do son, a imaxe, o xesto e o movemento como elementos de representación e empregalas para expresar ideas, sentimentos e vivencias de forma persoal e autónoma en situacións de comunicación e xogo.
- Aplicar os seus coñecementos artísticos na observación das características mais significativas das situacións e obxectos da realidade cotiá, intentando seleccionar aquelas que considere mais útiles e adecuadas para o desenvolvemento das actividades artísticas e expresivas.
- Utilizar o coñecemento dos elementos plásticos, musicais e dramáticos básicos, no análise das producións artísticas propias e alleas e na elaboración de producións propias.
- Expresarse e comunicarse producindo mensaxes diversos, utilizando para elo códigos e formas básicas das distintas linguaxes artísticas, así como as súas técnicas específicas.
- Realizar producións artísticas de xeito cooperativo que supoñan papeis diferenciados e complementarios na elaboración dun produto final.
- Explorar materiais e instrumentos diversos (musicais, plásticos e dramáticos) con fines expresivos, comunicativos e lúdicos para coñecer as súas propiedades e posibilidades.
- Utilizar a voz e o propio corpo como instrumentos de representación e comunicación plástica, musical e dramática.
- Coñecer os medios de comunicación nos que operan a imaxe e o son e os contextos en que se desenvolven.

Contidos

- Noción do tempo: o movemento e o ritmo.
- Propiedades sonoras do corpo, dos obxectos de uso cotiá e dos instrumentos musicais.
- O xogo dramático: procedementos e escenarios.
- Debuxo, pintura, modelado, fotografía... como medios de representación mais habituais.

Procedementos

- Utilización de distintas linguaxes: plástica, musical e dramática para a experimentación do propio corpo e a expresión de necesidades, emocións, sentimentos e ideas.
- Observación e exploración sensorial de persoas, obxectos e materiais.
- Experimentación e práctica de actividades básicas de movemento: respiración, relaxación, xesto, elevación, rotación, locomoción...
- Experimentación de situacións cotiás e dramáticas mediante as formas que as súas posibilidades permitan, a partir de distintas fontes e empregando diversos recursos a su alcance: títeres, marionetas, recursos mímicos...
- Participación progresiva en xogos simbólicos, xogos tradicionais e de persoeiro.
- Discriminación dos contrastes básicos mediante sons: largo – curto, agudo – grave, forte – suave; imitación de sons habituais.
- Exploración das posibilidades sonoras do propio corpo, dos recursos vocais (respiración, vocalización, entoación, articulación...), de obxectos cotiás e de instrumentos musicais.
- Escoita, e no seu caso, interpretación e memorización de sinxelas cancións seguindo

ritmo e melodía.

- Exploración sensorial e coñecemento da imaxe e a realidade que representa.
- Observación de diferentes tipos de imaxes presentes no seu entorno.
- Percepción de elementos plásticos: cores, tamaños, formas.
- Exploración e emprego de materiais diversos para a produción plástica (ceras, témperas, barro, auga, fariña, papeis, teas...)
- Producción de elaboracións plásticas utilizando as técnicas básicas do debuxo, pintura, modelado, collage, musicais, da creación de imáxenes... para expresar feitos, sucesos, vivencias e desexos.
- Composición de carteis, murais e cómics, elaborando imaxes como instrumento de expresión e comunicación, colaborando con outros na súa elaboración.

Actitudes

- Disfrute coa dramatización e interese por expresarse có propio corpo.
 - Disfrute coa caracterización (disfraces, maquillaxe...) e coa busca de formas para crear personaxes.
 - Atención e disfrute na asistencia a musicais, representacións dramáticas e obras musicais
- Interese por investigar sobre materiais con posibilidades sonoras.
- Sensibilidade e disfrute na experiencia musical.
 - Gusto e interese polas producións propias.
 - Curiosidade polas imáxenes e polas manifestacións artísticas do su medio natural e disfrute coa súa contemplación.
 - Confianza nas posibilidades de realización artística de producións propias.
 - Curiosidade polo manexo de instrumentos e materiais, seguimento das normas e instrucións de utilización e conservación dos mesmos.

Criterios de Avaliación

- Familiarizarse cos sons do entorno próximo.
- Explorar as propiedades sonoras do corpo, de obxectos e instrumentos musicais e manter a atención auditiva.
- Discriminar sons do entorno e instrumentos musicais, seguindo ritmos sinxelos e realizando "diálogos musicais".
- Disfrutar coa música, o canto, a danza e a dramatización.
- Desenrolar a expresión plástica con diversos materiais e técnicas apreciando as producións propias e as dos compañeiros /as.
- Utilizar a linguaxe e os recursos corporais para transmitir mensaxes de certa complexidade, comunicando emocións, sentimentos, sucesos e fantasías, etc.

EDUCACION FÍSICA

Obxectivos xerais:

- Coñecer e valorar o seu corpo e a actividade física como medio de exploración e disfrute das súas posibilidades motoras, de relación cos demais e como recurso para organizar o tempo libre.
- Coñecer os trazos que definen unha actividade física saudable e os efectos beneficiosos que esta ten para a saúde individual e colectiva.
- Apreciar a actividade física para o benestar, manifestando unha actitude responsable cara a un mesmo e as demais persoas e recoñecendo os efectos do exercicio físico, da hixiene, da alimentación e dos hábitos posturais sobre a saúde.
- Adoptar unha actitude crítica ante o tratamento do corpo, a actividade física e o deporte.
- Valorar a práctica habitual e sistemática de actividades físicas como medio para mellorar as condicións de saúde e calidade de vida.
- Identificar a dereita e a esquerda nun mesmo e nos demais sabendo situar os obxectos con relación ao propio corpo.
- Afianzar a lateralidade.
- Desenvolver e educar as habilidades motoras e brindar posibilidades para satisfacer as necesidades do movemento.
- Activar na súa totalidade os procesos motoras, coordinar e harmonizar á vez que estimular e canalizar modos de condutas emocionais afectivas.
- Controlar a hiperactividad mediante unha oferta de movementos motores funcionais con finalidade.
- Experimentar sensacións de equilibrio e desequilibrio empezando por situacións próximas ás habituais e unha base de sustentación próxima ao chan.
- Desenvolver/ mellorar a coordinación de movementos co fin de acadar unha mellor execución nas actividades.
- Utilizar as súas capacidades físicas, habilidades motoras e o seu coñecemento da estrutura e funcionamento do corpo para adaptar o movemento ás circunstancias e condicións de cada situación.
- Realizar tarefas dirixidas ao incremento das posibilidades de rendemento motor, á mellora da condición física para a saúde e ao perfeccionamento das funcións de axuste, dominio e control corporal, adoptando unha actitude de autoesixencia na súa execución.
- Realizar actividades que permitan satisfacer as necesidades en relación ás capacidades físicas e habilidades específicas a partir da valoración do nivel inicial.
- Adquirir, elixir e aplicar principios e regras para resolver problemas motores e actuar de forma eficaz e autónoma na práctica de actividades físicas, deportivas e artístico-expresivas.
- Regular e dosificar o esforzo, chegando a un nivel de autoesixencia acorde coas súas posibilidades e a natureza da tarefa.
- Coñecer e consolidar hábitos saudables, técnicas básicas de respiración e relaxación como medio para reducir desequilibrios e aliviar tensións producidas na vida cotiá e na práctica físico-deportiva.
- Acadar un bo control respiratorio e de relaxación.
- Utilizar os recursos expresivos do corpo e o movemento, de forma estética e creativa, comunicando sensacións, emocións e ideas.
- Comunicar os desexos de forma verbal, corporal, visual, desenvolvendo a creatividade.
- Practicar e deseñar actividades expresivas con ou sen base musical, utilizando o corpo como medio de comunicación e expresión creativa.

- Participar en actividades físicas compartindo proxectos, establecendo relacións de cooperación para alcanzar obxectivos comúns, resolvendo mediante o diálogo os conflitos que puidesen xurdir e evitando discriminacións por características persoais, de xénero, sociais e culturais.
- Coñecer e valorar a diversidade de actividades físicas, lúdicas e deportivas como elementos culturais, mostrando unha actitude crítica tanto dende a perspectiva de participante coma de espectador.
- Coñecer e realizar actividades deportivas e recreativas individuais, colectivas e de adversario, aplicando os fundamentos regulamentarios técnicos e tácticos en situacións de xogo, con progresiva autonomía na súa execución.
- Realizar actividades físico-deportivas no medio natural que teñan baixo impacto ambiental, contribuíndo á súa conservación.
- Mostrar habilidades e actitudes sociais de respecto, traballo en equipo e deportividade na participación en actividades, xogos e deportes, independentemente das diferenzas culturais, sociais e de habilidade.
- Mellorar os problemas de condutas desadaptativas ofrecéndolles outras posibilidades máis acordes, cunha práctica deportiva na que se recompensen as condutas axeitadas.

BLOQUE 1: O CORPO: IMAXE E PERCEPCIÓN:

Conceptos

- Afirmación da lateralidade.
- Nocións asociadas a relacións espaciais e temporais. Percepción espazo-temporal.
- Descubrimento dos elementos orgánico-funcionais relacionados co movemento.
- Representación do propio corpo e do dos demais.
- Equilibrio estático e dinámico
- Organización espazo-temporal.
- Elementos orgánico-funcionais relacionados co movemento.

Procedementos

- Toma de conciencia do propio corpo en relación coa tensión, a relaxación e a respiración.
- Experimentación de posturas corporais diferentes.
- Posibilidades sensoriais. Exploración e discriminación das sensacións.
- Experimentación de situacións de equilibrio e desequilibrio.
- Posibilidades perceptivas. Exploración das capacidades perceptivas e a súa relación co movemento.
- Consolidación da lateralidade e a súa proxección no espazo.
- Conciencia e control do corpo en repouso e en movemento.
- Aplicación do control tónico e da respiración ao control motor.
- Adecuación da postura ás necesidades expresivas e motoras de forma económica e equilibrada.
- Utilización axeitada da discriminación selectiva de estímulos e da anticipación perceptiva.
- Execución de movementos de certa dificultade cos segmentos corporais non dominantes.
- Equilibrio estático e dinámico en situacións complexas.
- Estruturação espazo-temporal en accións e situacións motoras complexas.
- Coordinación dinámica, estática e visomotora.

Actitudes

- Aceptación da propia realidade corporal.
- Valoración e aceptación da propia realidade corporal e da das demais persoas.
- Valoración e aceptación da propia realidade corporal e a dos demais, mostrando unha actitude crítica cara ao modelo estético-corporal socialmente vixente.

Criterios de Avaliacion

- Reaccionar corporalmente ante estímulos visuais, auditivos e táctiles, dando respostas motoras que se adapten ás características dos devanditos estímulos.
- Consolidar a lateralidade.
- Empregar o lado dominante e non dominante nas execucións.
- Mellorar o equilibrio estático e dinámico.
- Recoñecer e identificar partes do corpo nun mesmo e nos demais.
- Controlar o propio corpo durante as actividades adaptándoo ás diferentes situacións.
- Realizar lanzamentos, recepcións, movementos corporais...compoñendo un xesto coordinado.

BLOQUE 2: HABILIDADES MOTORAS

Conceptos

- Habilidades físicas.
- Capacidades físicas

Procedementos

- Formas e posibilidades do movemento. Experimentación de diferentes formas de execución e control das habilidades motoras básicas.
- Resolución de problemas motores sinxelos.
- Formas e posibilidades do movemento. Axuste e consolidación dos elementos fundamentais na execución das habilidades motoras básicas.
- Utilización eficaz das habilidades básicas en medios e situacións estables e coñecidas.
- Control motor e dominio corporal.
- Mellora das calidades físicas básicas de forma xenérica e orientada á execución motora.
- Dominio motor e corporal dende unha formulación previa á acción.
- Acondicionamento físico orientado á mellora da execución das habilidades motoras.
- Adaptación da execución das habilidades motoras a contextos de práctica de complexidade crecente, con eficiencia e creatividade.

Actitudes

- Interese por mellorar a competencia motora.
- Disposición favorable a participar en actividades diversas, aceptando as diferenzas individuais no nivel de habilidade.
- Valoración do traballo ben executado dende o punto de vista motor.
- Disposición favorable a participar en actividades diversas aceptando as diferenzas no nivel de habilidade.

Criterios de Avaliacion

- Desprazarse e saltar de forma diversa, variando puntos de apoio, amplitudes e frecuencias, con coordinación e boa orientación no espazo.
- Desprazarse e saltar, combinado ambas as dúas habilidades de forma coordinada e equilibrada, axustando os movementos corporais a diferentes cambios das condicións da actividade.
- Adaptar os desprazamentos e saltos a diferentes tipos de ámbitos que poidan ser descoñecidos e presenten certo grao de incerteza.
- Realizar lanzamentos e recepcións e outras habilidades que impliquen manexo de obxectos, con coordinación dos segmentos corporais e situando o corpo de forma apropiada.
- Lanzar, pasar e recibir pelotas ou outros móbiles, sen perder o seu control, adecuando os movementos ás traxectorias.
- Lanzar, pasar e recibir pelotas ou outros móbiles, sen perder o control destes nos xogos e actividades motoras que o requiran, con axuste correcto á situación no terreo de xogo, ás distancias e ás traxectorias.
- Equilibrar o corpo adoptando diferentes posturas, con control da tensión, a relaxación e a respiración.
- Xirar sobre o eixe lonxitudinal e transversal, diversificando as posicións segmentarias e mellorando as respostas motoras nas prácticas corporais que o requiran.
- Mostrar condutas activas para incrementar globalmente a condición física, axustando a súa actuación ao coñecemento das propias posibilidades e limitacións corporais e de movemento.
- Incrementar os niveis de resistencia aeróbica, flexibilidade e forza resistencia a partir do nivel inicial, participando na selección das actividades e exercicios en función dos métodos de adestramento propios de cada capacidade.

BLOQUE 3:

3.1. -ACTIVIDADES ARTISTICO-EXPRESIVAS

3.2. -EXPRESION CORPORAL

Conceptos

3.1. -ACTIVIDADES ARTISTICO-EXPRESIVAS:

- Posibilidades expresivas con obxectos e materiais.
- O corpo e o movemento como instrumentos de expresión e comunicación.
- O corpo e o movemento. Conciencia das posibilidades e recursos da linguaxe corporal.
- Tipos de ritmos.
- Formas de desprazamento en función do ritmo marcado.

3.2. -EXPRESION CORPORAL:

- Bailes e danzas: aspectos culturais en relación á expresión corporal.

Procedementos

3.1. -ACTIVIDADES ARTISTICO-EXPRESIVAS:

- Descubrimento e exploración das posibilidades expresivas do corpo e do movemento.
- Sincronización do movemento con pulsacións e estruturas rítmicas sinxelas.
- Exteriorización de emocións e sentimentos a través do corpo, o xesto e o movemento, con desinhibición.
- Imitación de personaxes, obxectos e situacións.

-
- Participación en situacións que supoñan comunicación corporal. Recoñecemento e respecto polas diferenzas no modo de expresarse.
 - Adecuación do movemento a estruturas espazo-temporais e execución de bailes e coreografías simples.
 - Expresión de emocións e sentimentos a través do corpo, o xesto e o movemento.
 - Recreación de personaxes reais e ficticios e os seus contextos dramáticos.
 - Utilización dos obxectos e materiais e as súas posibilidades na expresión.
 - Composición de movementos a partir de estímulos rítmicos e musicais. Elaboración de bailes e coreografías simples.
 - Expresión e comunicación de sentimentos e emocións individuais e compartidas a través do corpo, o xesto e o movemento.
 - Representacións e improvisacións artísticas coa linguaxe corporal e coa axuda de obxectos e materiais.

3.2. -EXPRESION CORPORAL

- Execución de bailes de práctica individual, por parellas ou colectiva.

Actitudes

3.1. -ACTIVIDADES ARTISTICO-EXPRESIVAS:

- Valoración dos usos expresivos e comunicativos do corpo.
- Desfrute mediante a expresión a través do propio corpo.
- Desfrute mediante a expresión e comunicación a través do propio corpo.
- Participación en situacións que supoñan comunicación corporal. Valoración das diferenzas no modo de expresarse.
- Participación e respecto ante situacións que supoñan comunicación corporal.

3.2. -EXPRESION CORPORAL

- Predisposición a realizar os bailes e danzas con calquera compañeiro e compañeira.

Criterios de Avaliacion

- Simbolizar personaxes e situacións mediante o corpo e o movemento con desinhibición e soltura na actividade.
- Reproducir corporalmente ou con instrumentos unha estrutura rítmica.
- Propoñer estruturas rítmicas sinxelas e reproducilas corporalmente ou con instrumentos.
- Utilizar os recursos expresivos do corpo e implicarse no grupo para a comunicación de ideas, sentimentos e representación de personaxes e historias, reais ou imaxinarias.
- Construír composicións grupales en interacción cos compañeiros e compañeiras utilizando os recursos expresivos do corpo e partindo de estímulos musicais, plásticos ou verbais.
- Realizar bailes por parellas ou en grupo, indistintamente con calquera o seu membro, mostrando respecto e desinhibición.

BLOQUE 4:

4.1. -ACTIVIDADE FISICA E SAÚDE

4.2. -CONDICION FISICA E SAÚDE

4.3. -ACTIVIDADES NO MEDIO NATURAL

Conceptos

4.1. -ACTIVIDADE FISICA E SAÚDE

- Relación da actividade física co benestar.
- Recoñecemento dos beneficios da actividade física na saúde. Mellora de forma xenérica da condición física orientada á saúde.
- Recoñecemento dos efectos beneficiosos da actividade física na saúde e identificación das prácticas pouco saudables.
- Mobilidade corporal orientada á saúde.
- Medidas básicas de seguridade na práctica da actividade física, con relación ao ámbito. Uso correcto e respectuoso de materiais e espazos.
- Seguridade na propia práctica da actividade física. Quentamento, dosificación do esforzo e relaxación.
- Medidas de seguridade na práctica da actividade física, con relación ao ámbito. Uso correcto e respectuoso de materiais e espazos.
- Recoñecemento da importancia dunha boa hixiene persoal despois da práctica deportiva.

4.2. -CONDICION FISICA E SAÚDE

- O quentamento. Efectos. Pautas para a súa elaboración.
- Relación entre a mellora das calidades físicas relacionadas coa saúde e a adaptación dos aparatos e sistemas do corpo humano.
- Recoñecemento do efecto positivo que a práctica de actividade física produce nos aparatos e sistemas do corpo humano.
- Alimentación e actividade física: equilibrio entre a ingesta e o gasto calorífico.

4.3. -ACTIVIDADES NO MEDIO NATURAL

- Normas de seguridade para a realización de percorridos de orientación no medio urbano e natural.

Procedementos

4.1. -ACTIVIDADE FISICA E SAÚDE

- Adquisición de hábitos posturales e alimentarios saudables e autonomía na hixiene corporal.
- Adquisición de hábitos posturales e alimentarios saudables relacionados coa actividade física e consolidación de hábitos de hixiene corporal.
- Prevención de lesións na actividade física. Quentamento, dosificación do esforzo e recuperación.
- Mellora da condición física orientada á saúde.

4.2. -CONDICION FISICA E SAÚDE

- Elaboración e posta en práctica de quentamentos, logo de análise de actividade física que se realiza.
- Acondicionamento das calidades relacionadas coa saúde: resistencia aeróbica, flexibilidade e forza resistencia xeral, mediante a posta en práctica de sistemas e métodos de adestramento.
- Adopción de posturas correctas nas actividades físicas e deportivas realizadas.
- Execución de métodos de relaxación como medio para liberar tensións.

4.3. -ACTIVIDADES NO MEDIO NATURAL

-
- Realización de percorridos de orientación, a partir do uso de elementos básicos de orientación natural e da utilización de mapas.

Actitudes

4.1. -ACTIVIDADE FISICA E SAÚDE

- Respecto das normas de uso de materiais e espazos na práctica de actividade física.
- Actitude favorable cara á actividade física con relación á saúde.
- Valoración da actividade física para o mantemento e a mellora da saúde.
- Valoración da importancia de manter unha boa hixiene persoal.

4.2. -CONDICION FISICA E SAÚDE

- Valoración da alimentación como factor decisivo na saúde persoal.
- Respecto polas diferenzas individuais físicas e motoras.
- Apreciación da importancia dun bo quentamento previo á práctica deportiva.
- Valoración da importancia da relaxación e/ou estiramientos despois da actividade física.

4.3. -ACTIVIDADES NO MEDIO NATURAL

- Aceptación das normas de seguridade e protección na realización de actividades de orientación.

Criterios de Avaliación

4.1. -ACTIVIDADE FISICA E SAÚDE

- Realizar exercicios de acondicionamento físico atendendo a criterios de hixiene postural como estratexia para a prevención de lesións.
- Manter condutas activas acordes co valor do exercicio físico para a saúde, mostrando interese no coidado do corpo.
- Relacionar as actividades físicas cos efectos que producen nos diferentes aparatos e sistemas do corpo humano, especialmente con aqueles que son máis relevantes para a saúde.
- Reflexionar sobre a importancia que ten para a saúde unha alimentación equilibrada e as actividades diarias realizadas.
- Mostrar interese por cumprir as normas referentes ao coidado do corpo con relación á hixiene e á conciencia do risco na actividade física.
- Identificar algunhas das relacións que se establecen entre a práctica correcta e habitual do exercicio físico e a mellora da saúde e actuar de acordo con elas.

4.3. -ACTIVIDADES NO MEDIO NATURAL

- Completar unha actividade de orientación, preferentemente no medio natural, coa axuda dun mapa e respectando as normas de seguridade.

BLOQUE 5:

5.1. -XOGO E DEPORTE I.

5.2. -XOGO E DEPORTE II.

Conceptos

5.1. -XOGO E DEPORTE I.

- Compresión e importancia do cumprimento das normas de xogo.
- Descubrimento da cooperación e a oposición con relación ás regras de xogo.
- O xogo e o deporte como elementos da realidade social.
- O xogo e o deporte como fenómenos sociais e culturais.
- Tipos de xogos e actividades deportivas
- O xogo como actividade común a todas as culturas.

5.2. -XOGO E DEPORTE II.

- As fases do xogo nos deportes colectivos: organización do ataque e da defensa.
- Tipos de xogos e actividades deportivas e o seu reglamento.

Procedementos

5.1. -XOGO E DEPORTE I.

- Realización de xogos libres e organizados.
- Realización de xogos e de actividades deportivas de diversas modalidades e dificultade crecente.
- Participación en xogos e iniciación á práctica de actividades deportivas.
- Posta en práctica de estratexias básicas de xogo relacionadas coa cooperación, a oposición e a cooperación/oposición.
- Uso axeitado das estratexias básicas de xogo relacionadas coa cooperación, a oposición e a cooperación/oposición.

5.2. -XOGO E DEPORTE II.

- Práctica dos fundamentos técnicos, tácticos e regulamentarios dun deporte colectivo.
- Participación activa nas actividades e xogos e no deporte colectivo escollido.
- Práctica de diversos xogos populares e tradicionais.

Actitudes

5.1. -XOGO E DEPORTE I.

- Aceptación de distintos roles no xogo.
- Recoñecemento e valoración cara ás persoas que participan no xogo.
- Confianza nas propias posibilidades e esforzo persoal nos xogos.
- Valoración do xogo como medio de disfrute e de relación cos demais.
- Respecto cara ás persoas que participan no xogo e rexeitamento cara aos comportamentos antisociais.
- Aceptación e respecto cara ás normas, regras, estratexias e persoas que participan no xogo. Cumprimento das normas para un xogo limpo.
- Valoración do esforzo persoal e colectivo nos diferentes tipos de xogos e actividades deportivas á marxe de preferencias e prexuízos.
- Aprecio do xogo e as actividades deportivas como medio de disfrute, de relación e de emprego satisfactorio do tempo de ocio.

5.2. -XOGO E DEPORTE II.

- Asunción da responsabilidade individual nunha actividade colectiva, como condición indispensable para a consecución dun obxectivo común.
- Participación nos xogos aceptando diferentes niveis de destreza na súa práctica,

tanto nun mesmo coma nos demais.

- Valoración das posibilidades do equipo e da participación de cada un dos seus membros con independencia do resultado obtido.
- Aceptación do reto que supón opoñerse a outros en situacións de xogo sin que isto derive en actitudes de rivalidade ou menosprezo.

Criterios de Avaliacion

- Participar e gozar en xogos axustando a súa actuación, tanto no que se refire a aspectos motores coma a aspectos de relación cos compañeiros e compañeiras.
- Participar do xogo e as actividades deportivas con coñecemento das normas e mostrando unha actitude de aceptación cara ás demais persoas.
- Identificar, como valores fundamentais dos xogos e a práctica de actividades deportivas, o esforzo persoal e as relacións que se establecen co grupo e actuar de acordo con eles.
- Actuar de forma coordinada e cooperativa para resolver retos ou para opoñerse a un ou varios adversarios nun xogo colectivo.
- Actuar de forma coordinada e cooperativa para resolver retos ou para opoñerse a un ou varios adversarios nun xogo colectivo, xa sexa como atacante ou como defensor.
- Opinar coherente e criticamente con relación ás situacións conflitivas xurdidas na práctica da actividade física e o deporte.
- Resolver situacións de xogo reducido dun ou varios deportes colectivos, aplicando os coñecementos técnicos, tácticos e regulamentarios adquiridos.

METODOLOXÍA.

-PRINCIPIOS METODOLÓXICOS

Establecemos os seguintes principios para orientar o noso proceso de ensino-aprendizaxe:

- **Partir do nivel de desenrolo do alumno/a**, o que fará que teñamos en conta tanto o nivel de desenrolo non que se atopa coma os seus coñecementos previos.
- Facilitar a construción de **aprendizaxes significativas**, deseñando actividades de ensino-aprendizaxe que permitan aos alumnos/as establecer relacións entre os coñecementos e experiencias previas e as novas aprendizaxes. O coñecemento constrúese en estreita interrelación cos contextos nos que se usa, non sendo posible separar os aspectos cognitivos emocionais e sociais, presentes no contexto no que se actúa. O papel do titor/a dentro do proceso debe ser de guía, orientador e modelo do alumno/a.
- Buscar sempre a **funcionalidade nas aprendizaxes e xeneralización das mesmas**. Deben poñerse en marcha procedementos que se dirixan a que as habilidades ou coñecementos recentemente aprendidos sexan postos en práctica en situacións apropiadas e distintas daquelas nas que foron adquiridos. Polo tanto, a xeneralización, para que sexa real e efectiva, debe conseguir que o aprendido se aplique con frecuencia, ao longo do tempo, con outras persoas e en outros marcos ambientais.
- O **enfoque globalizador** considérase como a perspectiva máis idónea para a construción de aprendizaxes significativas. Polo tanto, sería de todo coherente co devandito enfoque partir dos contidos propostos dende algunha das áreas, organizando en torno a eles os contidos das restantes. Esta interconexión entre os contidos de todas as áreas do currículo haberá de ser tida en conta na planificación das actividades.
- As **interaccións mestre/a-alumno/a e entre iguais** será a base para a adquisición das novas aprendizaxes, lográndose así aprendizaxes significativas e funcionais.

As características de nosos alumno/ás fan imprescindible que encontren no Centro un ambiente cálido, acolledor e seguro, que permita e estimule as relacións interpersoais e contribúan á construción dunha autoimaxe axustada e positiva. Necesitan ter co adulto unha relación persoal de gran calidade, na que a través de distintos canles (xestos, contactos físicos, actitudes, verbalizacións) segundo idades e situacións, transmitan ao alumno/á seguridade de que é querido e valorado.

Esta transmisión de seguridade emocional non se opon á existencia de normas e á presenza de retos e esixencia, que deben adaptarse de maneira consciente e flexible por parte do adulto.

Tamén propoñemos a axuda mutua e a superación de conflitos mediante o diálogo e a cooperación como formas de intervención.
- **A motivación e interese** do alumnado hacia os novas aprendizaxes. Como unha liña de aplicación, podemos dicir que favorecemos a súa motivación cando aumentamos a súa *seguridade ante as tarefas*. Isto conséguese:

- establecéndolle aquelas actividades que son axeitadas ao seu nivel de competencia.
- Enfrontándolle a tarefas que, se ben non pode realizar solo, as levará a termo con éxito dándolle as axudas pertinentes, para que, con axuda, avance pouco a pouco no proceso de aprendizaxe.
- Asegurándonos de que comprende ben as instrucións.
- Tendo o adulto e os compañeiros unhas expectativas axustadas sobre a posible execución que vai realizar o alumno e acomodar, así, as esixencias.
- Proporcionándolle as axudas que vai necesitando mentres leva a cabo a tarefa.
- Dándolle información posterior dos acertos e erros (non tomando estes como signo da súa inhabilidade senón como datos que nos informan do camiño que temos de seguir para traballar os obxectivos e contidos).
- Reforzando toda realización positiva por pequena que sexa. Os reforzadores externos poden ser sociais (eloxios, sorrisos, xestos de aprobación...); de actividade e situacións (xogar, aproveitar de máis tempo libre, ir de excursión, estar cos amigos, ...) ou materiais (alimentos, larpeiradas, xoguetes, contose, etc.).

En xeral, favorecemos a motivación: aumentando a seguridade do alumno ante as tarefas; e partindo dos seus intereses, desenrolándoos e ampliándoos ao deseñar as actividades.

Utilizar o reforzamento positivo, contando sempre con que, en última instancia, se persegue o obxectivo de que o alumno sexa capaz de autorreforzarse, é un recurso motivacional de grande eficacia.

- **Mediación na aprendizaxe.** A individualización do ensino require otorgar axudas ao alumno para que constrúa o seu coñecemento. Nisto consiste a mediación na aprendizaxe, en dispensar as axudas pedagóxicas necesarias para a consecución dos obxectivos propostos.
Ao referirnos á mediación na aprendizaxe ceñirémonos á prestación de axudas didácticas para que o alumno resolva unha actividade ou situación. Podemos dividir as axudas en físicas (se refire á acción encamiñada a soste, guiar ou apoiar a un alumno co fin de que poda realizar unha actividade), axudas verbais (implica expresar oralmente algo para que o alumno poda levar a cabo a tarefa) e axudas visuais (son calquera estímulo visual que permite que o alumno leve a termo a tarefa con éxito).
- **Principio de individualización e atención á diversidade,** atendendo ás peculiaridades de cada alumno/a e aos seus ritmos de aprendizaxe ao obxecto de adaptar os métodos e recursos ás diferentes situacións.
- **Participación activa** do alumnado no proceso de ensino-aprendizaxe promovendo agrupamentos flexibles e deseñando actividades que han de **superar o ámbito do** Centro, así como actividades a nivel de etapa e actividades fora do Centro, no barrio, localidade, etc.
- **Estimular a participación dos pais para compartir a tarefa educativa.**

-ESTRATEGIAS METODOLÓXICAS

Ao noso centro acceden nenos/as con necesidades educativas especiais con distintas necesidades de apoio a partir dos 6 anos.

Optaremos polo tanto, por metodoloxías en función dos contidos que se consideran prioritarios e que forman parte do Proxecto Curricular.

É aconsellable tomar opcións metodolóxicas que non sexan demasiado pechadas porque teremos que utilizar os recursos que ofrezan os distintos modelos de ensino en función dos obxectivos que en cada momento queramos acadar.

A intervención cos nosos alumnos centrarase fundamentalmente nas directrices que marca o Proxecto Curricular, que asume plenamente o concepto de persoa con discapacidade intelectual (AAMR,1992) e cuio propósito é desenrolar ao máximo as habilidades adaptativas (*comunicación, auto coidado, vida no fogar, habilidades sociais, utilización da comunidade, autodirección, saúde e seguridade, habilidades académicas funcionais, tempo libre, e traballo*).

Todos eles encamiñados a lograr a máxima **funcionalidade** dentro das súas capacidades.

Consideramos indispensable que o traballo sexa **coordinado** entre os distintos especialistas que inciden no alumno/a, que sexa un traballo programado conxuntamente de maneira que todos os esforzos se dirixan na mesma dirección, conseguindo un marco de **actuación global** que axude a integrar o neno no seu ámbito.

1. -OS SISTEMAS ALTERNATIVOS / AUMENTATIVOS DE COMUNICACIÓN

Nalgúns dos nosos alumnos/as o desenrolo da linguaxe oral vai ser moi difícil, por elo se fai necesario establecer con eles un sistema alternativo e/ou aumentativo da linguaxe que se utilizará como compensador/ posibilitador da comunicación.

Trátase de ensinar un código distinto ao oral pero co mesmo fin: comunicarse, expresarse, interaccionar positivamente no seu ámbito, e modificalo mediante esa interacción. teremos en conta os niveis de desenrolo dos que partimos e o ámbito físico e social no que a desenvolve o alumno/a.

Ocorre que, en ocasións, non urxe tanto o como lograr a execución dun código comunicativo, senón o como lograr a aprendizaxe dese código. É dicir, non se trata ás veces, soamente de dotarlles dun código comunicativo eficiente, senón, que é necesario, en algúns dos alumnos, polos seus niveis de desenrolo ou polas súas características específicas, crearlles unha necesidade de comunicación que previamente non manifestan. E así, promover o desenrolo progresivo da capacidade/competencia comunicativa.

Para elo deseñaremos situacións en contextos naturais onde teña sentido comunicarse, onde o alumno/a chegue a expresarse de maneira cada vez máis espontánea, e onde sexa capaz de influír e participar nos distintos ámbitos en que se atope.

Despois dunha valoración e avaliación do alumno, elixiremos o código de maior eficacia.

Segundo Tezchner, S e Martinsen,H existen grandes diferenzas entre os distintos grupos de nenos/ás que teñen necesidade dun sistema de comunicación distinto do linguaxe oral. Para moitos de eles a necesidade dunha forma alternativa de comunicación é transitoria, vai desaparecer durante seu desenrolo. Outros nenos/ás en cambio necesitan un medio de comunicación alternativo durante toda a vida, para eles, os logros que cheguen a alcanzar na comprensión do linguaxe e nas habilidades motoras serán particularmente decisivos para as súas vidas. E o feito de facilitarlles unha nova forma de comunicación significa darlles un control máis grande sobre as súas propias vidas e maiores posibilidades de facerlles participes nas actividades colectivas.

As persoas que necesitan comunicación aumentativa ou alternativa pódense dividir en 3 grupos principais:

1. Alumnos/as que necesitan un medio de expresión:

Neste grupo a se atopan aqueles/as que teñen unha comprensión da linguaxe bastante boa pero fáltalles a posibilidade de poder expresarse a través da linguaxe oral. Xeralmente, o que causa os problemas de fala é unha afectación motora.

2. Alumnos/as que necesitan unha linguaxe de apoio:

2.1. Son aqueles que espera que falen no futuro, pero que presentan un desenrolo da linguaxe fortemente atrasado; para eles o ensino dunha forma de comunicación alternativa ou aumentativa tería como obxectivo o de activar a comprensión e uso da linguaxe oral, é dicir a intención non é que substitúa á fala, senón que a comunicación aumentativa sirva como unha linguaxe de apoio a esta.

2.2. Son aqueles nenos/as con problemas graves de articulación e que polo tanto teñen problemas en facerse entender. Este grupo necesita unha linguaxe de apoio, como sería un sistema de comunicación aumentativa.

3. Alumnos/as que necesitan unha linguaxe alternativa.

Os alumnos/ás que pertencen a este grupo se caracterizan por ter pouco ou ningún uso da linguaxe oral coma forma de comunicación, e polo tanto, necesitan dunha linguaxe alternativa que van usar o resto da súa vida.

A delimitación entre os 3 grupos principais de alumnos/as non significa que sempre sexa doado determinar a qué grupo pertence cada persoa. Así, por exemplo, algúns persoas con Parálise Cerebral necesitan un medio XXXXX aumentativo de comunicación para poder expresarse, mentres que outros necesitan un apoio para clarificar unha fala pouco comprensible ou unha linguaxe de apoio durante certo tempo.

Outra forma de identificar diversos grupos funcionais de alumnos que poden beneficiarse dos SAC., é reparando en que comunicación e linguaxe non son procesos idénticos. Polo tanto o faremos en función da súa "**competencia comunicativa**" e da súa "**competencia lingüística**" (Ver cadro):

- C O M P E T E N C I A C	- COMPETENCIA LINGÜÍSTICA +		
	<p>A</p> <ul style="list-style-type: none"> • Non falan. • Non somos capaces de percibir se responden a estímulos. • É moi difícil identificar os intentos comunicativos. 	<p>B</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fala ecolálica. • Frases de 1 ou 2 palabras. • Mínima expresión de intención comunicativa 	<p>C</p> <ul style="list-style-type: none"> • Estructuración de frases pero con escasa intencionalidade comunicativa.

O M U N I C A T I V A +	D	<ul style="list-style-type: none"> • Non falan. • Existencia de comunicación para expresar intencións e desexos inmediatos. 	E	<ul style="list-style-type: none"> • Palabras e/ou xestos reducidos. • Expresión de intencións concretas e básicas. 	F	<ul style="list-style-type: none"> • Vocabulario para situacións familiares. • Fallos nas actuacións sociais.
	G	<ul style="list-style-type: none"> • Non falan. • Boa comprensión. • Existe comunicación (mirado, xestos, sinalizacións) 	H	<ul style="list-style-type: none"> • Falan con moitos problemas de pronunciación. Pode haber unha boa comprensión. 	I	<ul style="list-style-type: none"> • Boa expresión de necesidades e desexos. Poden haber erros gramaticais e estruturación inapropiada de frases.

Fonte: Orientacións do MEC.

Grupos que marcan diferencias nítidas de cara a estruturar as axudas.

A Alumnos/as con necesidades vinculadas ao atraso mental profundo, case sempre manifestando ausencia e escaseza de interaccións sociais. A actuación sería fomentar o interese da comunicación mediante formas moi simples.

C O obxectivo debe ser conseguir a utilización funcional da linguaxe oral.

E Seu pensamento está vinculado ás situacións máis inmediatas. Abordar a comunicación alternativa e aumentativa como unha axuda.

G De onde máis fallan é na competencia lingüística. Necesitarase un S.S.A.A.C. como medio de expresión e como alternativa da fala.

I Perfeccionar a expresión oral e opcionalmente un sistema gráfico ou de signos de apoio.

B A D Comunicación aumentativa coma linguaxe habitual.

D G H Sistema de comunicación substitutorio da fala.

B E H Sistema de apoio ao linguaxe falado.

C F I Linguaxe oral, un S.S.A.A.C. pode axudarlles pero non é imprescindible.

1.1. -SISTEMA ALTERNATIVO DA COMUNICACIÓN GRÁFICO: S.P.C.

Pretendemos que ninguén sexa excluído de ser instruído mediante os sistemas alternativos, é dicir, tratamos de adaptar os programas aos alumnos/ás, e non ao contrario, deseñando para elo programas individuais que teñan en conta os contextos reais nos que vive e se desenvolve. Segundo *Carmen Basil*: "NON existen *prerrequisitos para a aprendizaxe da comunicación, e o ensino DEBE empezar sen demora para todos os nenos que non falan á idade habitual, aunque presenten atrasos moi profundos*".

Para a implantación dun S.A.C. é necesario:

Unha avaliación previa que debe examinar:

- as capacidades cognitivas, motoras, sensoriais, de fala e linguaxe.
- a capacidade para facer un seguimento e barrido visual.

- a súa preferencia manual.
- as capacidades básicas de linguaxe receptiva.
- discriminación e capacidade para asociar obxectos reais, actividades ou situacións cos seus referentes abstractos tales como miniaturas, debuxos simples, fotografías ou partes de obxectos reais.
- a valoración do sistema axeitado as súas necesidades.
- o ensino de códigos alternativos ao oral.

Para nenos cuxa capacidade máis afectada sexa a motora, os sistemas alternativos de comunicación deben ser sistemas gráficos que supoñan un soporte físico, xa que as súas dificultades motoras non lle permiten utilizar sistemas xestuais ou de signos manuais.

Por moi importantes que sexan as dificultades motoras que presenta o alumno/a sempre hai unha posibilidade de aproveitar calquera resto de movemento intencional, facilitando por medio de controis posturais e o equipamento axeitado que eses restos motores sexan o máis funcionais posibles. Para potenciais existe toda unha serie de axudas técnicas á comunicación que van dende as máis simples como o taboleiro de comunicación ás máis sofisticadas coma ordenadores.

Para que isto transcenda á práctica non é necesario grandes e sofisticados medios: necesítanse cousas moi simples tales como fotografías, pictogramas, debuxos simples, obxectos en miniatura... Tamén necesítase un labor previo de análise en equipo. É no contexto, co apoio e colaboración dos titores/ás e os distintos servizos especializados: audición e linguaxe, orientador. ... de onde se constrúe paso a paso un programa e de onde van tomando decisións moduladoras do mesmo. A instrución se leva a cabo por parte da titor/a e a especialista en audición e linguaxe.

Para que os SSAAC sexan eficaces han de realizarse nun contexto que facilite a comunicación, e que sexan abertos e flexibles, tendo en conta que, en definitiva, a comunicación depende de, polo menos, dúas persoas e que ambas as dúas han de achegar as súas habilidades ao proceso común de interacción.

Consideramos que ensinar habilidades de comunicación non é tarefa enfocada soamente á persoa con discapacidade, senón que ha de ir dirixida tamén aos posibles interlocutores desa persoa (familia, amigos..) e ao contexto no que a devandita comunicación teña lugar.

Temos moi en conta o deseño do entorno a nivel social, de maneira que actuamos como intérpretes que atribuímos intencionalidade aos comportamentos dos alumnos/ás, respondendo as súas indicacións e dotándoas de significado, pois isto contribúe a que establezan e utilicen aos adultos como medio para chegar ao ámbito.

Reaccionamos de forma esaxerada con forte emotividade ante calquera intento comunicativo do neno, axustando non soamente a nosa linguaxe senón tamén o noso estilo de interacción social, de forma que axude a facilitar as nosas interaccións con éxito, actuando como facilitadores da competencia comunicativa recoñecendo o papel activo do neno na aprendizaxe, estruturando as oportunidades para aprender e reaccionando activa e flexiblemente ás accións ou intentos comunicativos do neno.

A continuación incluimos un esquema dos **diferentes SSAAC gráficos**:

1. Sistemas gráficos moi representativos ou icónicos:

- Obxectos.
- Miniaturas.
- Fotografías.

2. Sistemas gráficos parcialmente pictográficos-simbólicos:

- Bliss.
- S.P.C.
- rebus.

Formas de sinalizar:

- Directa: se sinala directamente no panel, taboleiro, ordenador.
- Indirecta de exploración: O usuario ou a máquina presenta distintos elementos ata que o suxeito sinala que atopou o que buscaba.
- Indirecta codificada: Cada elemento ten seu código que o usuario debe indicar antes de seleccionar o elemento desexado.

Exemplos de comunicadores:

- * Comunicador dun só uso "Bigmack".
- * Alfa Talker, comunicador de mensaxes múltiples. 16 cadros.
- *Go Talk"
- *etc...

Un dos SSAAC utilizados no Centro é o:

(se poden ver na páxina web: www.tadega.net/Fotos).

Sistema SPC (Símbolos pictográficos para a comunicación non vocal).

Algúns dos pictogramas deste sistema son utilizados para sinalizar a estruturación espazo-temporal (proxecto P.E.A.N.A.)

Imos describir en que consiste o citado sistema, aclarando que ningún dos que se levan a cabo no Centro se empregan de maneira ríxida, senón que os adaptamos ás características e necesidades educativas dos nosos alumnos/ás.

O SPC consiste en.....

..... unha serie de símbolos compostos xeralmente de debuxos moi simples e representativos acompañados sempre da palabra escrita, agás en aqueles que por seu contido abstracto soamente conteñen a palabra impresa. Os criterios que seguiu a autora (Roxana Mayer Johnson) para deseñalos foron:

- Simbolizar palabras e conceptos de uso frecuente na comunicación cotiá;
- Que puideran ser usados por persoas de todas as idades.
- Que se puideran fotocopiar.
- Que se puideran distinguir facilmente uns de outros, facendo así máis sinxelo seu aprendizaxe.

Os símbolos preséntanse en dous tamaños diferentes, en 2, 5 cm e 5 cm.

O vocabulario ven dividido en seis categorías de palabras e teñen o seguinte cor recomendado:

Persoas.....	Amarelo
Verbos.....	Verde
Descritivos.....	Azul
Nomes.....	Laranxa
Miscelánea.....	Branco
Social.....	Rosa ou morado

Respecto á selección de vocabulario, depende das necesidades, desexos e habilidades dos alumnos/ás, é dicir, é preciso ir incorporando ao vocabulario existente aquelas palabras que vaia necesitado cada alumno/á medida que van cambiando as súas necesidades comunicativas.

Se recomenda flexibilidade e creatividade no uso e manipulación dos símbolos do sistema. Pódense combinar os SPC con símbolos de outros sistemas, fotografías, etc;

sempre que se considere necesario.

A sintaxe da linguaxe utilizado se axustará ás características da comunidade á que pertence o alumno/a.

Os SPC potencian fundamentalmente un tipo de frase curta que corresponde á etapa do desenrolo da linguaxe chamada "fala telegráfica", xa que as palabras baleiras de contido, como artigos, preposicións, etc., e mesmo palabras cuio contido é moi abstracto represéntanse unicamente mediante a ortografía tradicional e non posúen un debuxo para representalas.

Para a utilización dos SPC, a autora propón unha serie de consideracións orientativas que poden indicar se é apropiado para un determinado alumno/ao uso do devandito sistema:

- Os SPC son máis indicados para alumnos/ás que requiren un vocabulario limitado e unha estrutura de frases curtas.
- O alumno/a debe posuír suficiente agudeza e percepción visual como para diferenciar os símbolos, se non a ten se adestra con eles.
- Debe posuír unhas habilidades cognitivas suficientes como para recoñecer debuxos, así como posuír capacidade de almacenamento amnésico e estratexias para recordar, se non se posúen se adestrarán neste aspecto.

O método recomenda unha serie de consideracións xerais para facilitar o seu ensino:

- Ensinar os símbolos empezando por aqueles que son moi motivantes para o alumno/a e que vaian a ser de uso frecuente en seu vida cotiá.
- Poñer os símbolos aprendidos no soporte de comunicación.
- Incorporar os símbolos aprendidos á comunicación cotiá. Para elo, se é necesario, planificaranse actividades de onde o alumno/a teña que usar os símbolos aprendidos para realizar unha petición, unha elección, etc. O uso inmediato dos símbolos aprendidos para situacións comunicativas cotiás fomenta a motivación para aprender novos símbolos con fins comunicativos.
- Ensinar a encadear as palabras, é dicir, a formar frases simples a medida que o vocabulario adquirido vai aumentando.

Fonte: Roxana Mayer Johnson

Otros sistemas pictográficos:

-PROXECTO AUMENTATIVA.NET

-IMAGENES WIDGIT (Communicate Imprint).

SISTEMAS ALTERNATIVOS DE COMUNICACIÓN MANUAIS

Todos eles teñen algunhas características en común:

- * O emisor da comunicación usa, polo menos en parte, elementos do seu propio corpo para configurar a mensaxe, sen precisar de ningún instrumento

físico adicional á propia capacidade da utilización motora das mans e outros elementos do corpo para comunicar.

* Todos os sistemas descansan na necesidade de utilizar a canle visual para permitir ao interlocutor o acceso á información.

*O uso de estes sistemas parte da idea, de que a percepción visual dos signos, xestos ou apoios manuais, axudará á comprensión da mensaxe.

*Todos eles son estratexias cuio común obxectivo é mellorar ou facilitar a comunicación en aquelas persoas con graves dificultades para desenrolar a linguaxe oral.

Dentro dos **sistemas de comunicación manuais e/ou xestuais** se encontran os seguintes:

1. A linguaxe de signos:

É unha modalidade non vocal da linguaxe verbal humana, desenrolada de forma natural polo colectivo de persoas xordas.

Existen grandes diferenzas entre a linguaxe de signos e a linguaxe oral. Mentres que as linguas de signos utilizan unha modalidade visual-xestual, os linguaxes orais teñen unha modalidade acústico-visual, pero a máis importante é que a linguaxe de signos posúe unha serie de regulamentos a nivel morfolóxico e sintáctico diferente á linguaxe oral.

2. A Palabra Complementada ou CUED-SPEECH:

É un sistema complementario á lectura labio-facial, que facilita a lectura labial ao visualizar os fonemas non visibles e suprimir as ambigüidades. Consta de oito configuracións da man que toman seu forma en tres lugares diferentes da cara. Sempre precísase a simultaneidade boca-man. As posicións manuais non ofrecen, por se mesmas, información abonda para comprender a mensaxe.

3. Dactiloxía ou alfabetos manuais:

Os alfabetos manuais son, na actualidade, principalmente empregados polas persoas xordas para deletrear nomes propios, termos orais que non teñen correspondencia exacta cun signo concreto etc.. Existe unha correspondencia entre unha forma concreta da man e unha letra do alfabeto escrito. Poderíamos dicir que a dactiloxía é unha forma de escritura "no aire".

4. Comunicación bimodal (A desenvolve no punto A do presente apartado.)

5. Comunicación Total de Benson Schaeffer (A desenvolve no punto B do presente apartado.)

A).- COMUNICACIÓN BIMODAL:

O termo bimodal foi introducido por Schlesinger(1978) para designar a asociación de dúas modalidades: signada e falada. É dicir, unha comunicación é bimodal cando se dá un emprego simultáneo da fala xunto a signos, pero a lingua base que marca a orde da frase e a que determina a sintaxe das produccions, é a lingua oral.

Un "sistema bimodal" ou "idioma signado" é a expresión simultánea manual e oral da lingua dunha comunidade oínte, utilizando na súa emisión manual, sempre que sexa posible, o vocabulario da linguaxe de signos da comunidade xorda.

O bimodal non é, a utilización conxunta de dúas linguas: linguaxe de signos e linguaxe oral; trátase da emisión dunha soa lingua (o linguaxe oral) acompañada de signos tomados do vocabulario da linguaxe de signos.

En estes sistemas, a información oral e manual, son simultáneas inda que non complementarias. É dicir, o mensaxe exprésase de dúas formas á vez. O bimodal trata de asegurar a información ofrecendo ao neno/a simultaneamente as dúas canles informativas.

Xustificación da elección da comunicación bimodal.

1. Parécenos que a comunicación bimodal, como alternativa de comunicación non verbal, para aqueles cuio nivel cognitivo llo permita, é a máis indicada pola súa naturalidade de emprego, pola súa proximidade estrutural á linguaxe oral e por non necesitar de soporte material, o que permite o seu uso en calquera circunstancia.
2. Trátase dun sistema dirixido a pais e educadores, que necesitan romper ese "bloqueo comunicativo" que produce a falta dun código común.
3. É un sistema de comunicación doada de utilizar polos propios nenos/ás en idades temperáns, posibilitando así non soamente a comprensión da mensaxe, senón tamén a expresión por parte do neno, tanto nas súas interaccións cos adultos coma cos seus iguais.
4. A comunicación bimodal permite incorporar de maneira natural os regulamentos sintácticos básicos. Por outra parte, permite ao neno/a a asociación signo-palabra, atribuíndolle significado a esta última.
5. Pode ser de utilidade na práctica educativa (especialmente en idades temperáns, tanto dentro das aulas como nos momentos máis específicos de rehabilitación. A utilización por parte do profesor titor da comunicación bimodal como sistema de comunicación habitual co neno/a, vaille permitir ter unha relación máis natural, posibilitando ao neno/a a expresión das súas intencións comunicativas.

Utilización da comunicación bimodal.

A elección dos primeiros signos, debe basearse na utilidade para a persoa que os vai aprender. Non debe esquecerse que os primeiros signos deben elixirse co fin de proporcionar aos nenos/ás, maiores posibilidades de acceso ás actividades e cousas que desexa.

Os principais criterios de elección, serán as necesidades, os intereses e os desexos de noso alumnado.

Os signos han de elixirse en función da súa utilidade, pero ¿que se pode considerar útil?. Un signo será útil na medida en que permita á persoa facerse entender.

Os primeiros signos que deben introducirse, deben ser específicos, é dicir, relacionados con cousas e actividades concretas. Ex.: pan, zumo, pintar, etc.. Seguidamente, introduciránselle os signos xerais que son aqueles que se relacionan con clases de obxectos, actividades ou acontecementos. Ex.: beber, traballar, etc..

As regras para a elección das primeiras palabras a ensinar segun Lahey e Bloom (1977) serían:

- Palabras substantivas: referentes a cousas, persoas e lugares, pódense elixir con relativa liberdade, dependendo das situacións nas que participa a persoa.
- Palabras relacionais, como verbos, preposicións, etc., deben elixirse procurando que podan ser usadas con todos ou con grande número de obxectos.
- Evitar as palabras referidas a estados internos, porque son difíciles de demostrar e polo tanto de ensinar.
- Utilizar o SI e o NON ,soamente, como expresións de afirmación e negación.
- Evitar os pronomes polo feito de que xeralmente se aprenden a modo. No seu lugar se recomenda usar mamá e papá e o nome de algunhas persoas.
- Evitar os opostos, como grande-pequeno. A recomenda é de usar soamente un dos compoñentes do par, pois os opostos apréndense con dificultade e poden crear confusión ao neno. É mellor incluír primeiro a negación, como, por exemplo, non-grande en lugar de pequeno.

Cando unha persoa xa usa os primeiros dez ou vinte signos de maneira espontánea e consistente, a ensino pode volverse máis flexible, é dicir, cando o

alumno/a posúe un repertorio máis amplo de habilidades, o educador poderá dispor de maior liberdade para elixir métodos e utilizar unha maior variedade de estratexias.

O proceso para a ampliación do vocabulario de signos:

- Ensinar novos signos.
- Sentar as bases para que os signos se podan combinar uns con outros formando frases.
- Fomentar a participación en conversacións.

B).- PROGRAMA DE COMUNICACIÓN TOTAL DE BENSON SCHAEFFER.

Este sistema é conveniente para alumnos/ás con trastornos na comunicación, xa sexa no desenrolo do proceso de comunicación, ou trastornos na expresión dun linguaxe funcional. O grupo de alumnos/as que se poden beneficiar deste programa inclúe a alumnos/ás con deficiencias mentais graves e/ou alteracións graves do desenrolo como o autismo ou as psicoses infantís.

Co Programa de Comunicación Total os nenos/as aprenden e usan os signos funcionalmente en contextos variados sen necesidade de ter adquiridos os prerequisites da linguaxe.

Para o ensino do Programa utilízase a aprendizaxe sen erro, encamiñada directamente ao ensino, por un lado dos signos e por outro de funcións comunicativas. Esta ensino inseparable de signos e funcións a través da técnica de instrucción do encadeamento cara a atrás, é a responsable da adquisición dos signos e do uso espontáneo, xeneralizado e funcional destes signos.

Damos menos importancia ao ensino do signo e máis énfase ao ensino do uso dunha estratexia instrumental; é dicir, se ensina a realizar unha acción específica (o signo) dirixida a unha persoa e coa intención de que esta lle proporcione o obxecto ou acción desexados.

O ensino do Programa segue a secuencia das funcións **lingüísticas** propostas por Schaeffer:

- Función Expresión de Desexos: función instrumental (petición de desexos) e función reguladora (petición de actividades).
- Función de Referencia: se ensinan signos para as descrições.
- Función de Conceptos de Persoas: ensinarlle ao neno/a seu nome e o de outras persoas.
- Función de Petición de Información: se lle ensina ao neno a buscar obxectos, a facer preguntas e a investigar.
- Función de Abstracción, xogos simbólico e conversación: para desenrolar o xogo simbólico, e para desenrolar a conversación.

O fundamental do Programa é a primeira función lingüística: a Expresión de Desexos, xa que posibilita a aparición de conductas comunicativas espontáneas en aqueles alumnos/as que en principio non presentan intención comunicativa. Polo que, o primeiro signo que eliximos estará en función dun obxecto ou unha actividade moi desexada polo neno/a.

Ao principio, o adulto dá toda a axuda necesaria ao neno para executar o signo e paulatinamente vai retirando esas axudas (encadeamento cara a atrás).

Cada vez que o neno/a fai o signo, aunque haxa sido totalmente moldeado polo adulto, dáselle o obxecto ou a actividade desexada a que a refire o signo e lle reforza verbalmente utilizando para elo comunicación simultánea: fala e signo.

Cando o obxecto desexado está presente espera a que o neno/a o pida mediante o signo. Esta espera estruturada permite ao neno, ao encontrarse frustrado por non ter o obxecto desexado, a ser o axente activo do logro do desexo. Deste modo vaise fomentando a espontaneidade. Un dos criterios de adquisición e dominio do signo é a

súa execución espontánea en, polo menos, unha ocasión. Unha vez o neno domine o primeiro signo pásase ao seguinte.

Para que o neno xeneralice os signos é necesario que os utilice nos diferentes contextos e con diferentes adultos que, pola súa parte, deberán coñecer os signos que o alumno/a posúe e esixirlos cando non os realice de forma espontánea.

As decisións referidas ao signo polo cal imos a empezar, así como polos que imos continuar se toman por parte de o titor/a en coordinación con o/a especialista de linguaxe.

As vantaxes que observamos na aplicación do Programa de Comunicación Total son:

- Os alumnos/ás adestrados deste modo chegan a comprender e utilizar símbolos manuais e representacionais, chegando a signar de maneira espontánea para expresar desexos.
- O uso de signos facilita a comprensión, xa que os conceptos se representan en termos visuais e espaciais, deste modo lles é máis doado enténdelos.
- Favorece a adquisición e o uso do fala ou aumentan as verbalizacións.
- A comunicación de signos favorece o contacto ocular e axuda a entender a expresión facial, potenciando as interaccións.
- A utilización de signos mellora a estrutura gramatical.
- Diminúen as conductas disruptivas, signando instrumentalmente para evitar dificultades ou situacións desagradables, aumentando as conductas sociais adaptativas.

METODOLOXÍA BASEADA NO PROXECTO ENTORNOS

A decisión de optar por esta metodoloxía veu xustificada por diversas razóns:

- 9 O avance que supuxo a mesma concepción sobre o atraso mental, xa que, deixa de considerarse como " un trazo absoluto do individuo", para pasar a considerarse " Unha expresión da interacción entre a persoa con funcionamento intelectual limitado e ao ámbito" (Verdugo, 1994).
Dende este punto de vista vemos que nos nosos alumnos/ás mellorarán o seu funcionamento canto máis accesible sexa o entorno en que a desenvolve.
- 9 Pero non soamente a reflexión teórica nos levou a optar polo Proxecto Entornos, senón a nosa propia experiencia, xa que o enfoque evolutivo e o ensino por áreas, a restrición do proceso ensino-aprendizaxe á aula e o enfoque médico-terapéutico, nos achegaban uns resultados pouco satisfactorios: como aprendizaxes pouco significativas, descontextualizadas e, en ocasións con alto contido simbólico, que non favorecían o desenrolo da autonomía persoal, e en xeneral non se obtían resultados que proporcionasen ao alumno/a mellores e maiores capacidades persoais que lle axudasen a interactuar satisfactoriamente co ámbito.
- 9 Estaba pois claro, que había que deseñar ámbitos que facilitasen ao alumno/a desenvolverse dentro de seu medio coa maior autonomía posible, dominándoo, regulándoo e controlando a súa conduta.

Esta metodoloxía, que foi posta en práctica por Tamarit e colaboradores en 1.990 no Proxecto PEANA, nos daba as directrices para adaptar o ámbito e facilitar o axuste do alumno/a ao mesmo, e anque, en principio foi creada para persoas con autismo e trastornos xeneralizados do desenrolo, nosoutros temos constatado, que é unha axuda

moi potente, tanto para os profesionais coma para os alumnos/as con necesidades educativas especiais, dende as máis graves e permanentes ata os máis leves, xa que permite:

- Establecer grupos flexibles.
- Facilitar a motivación.
- Dar unha estrutura máis coherente ao traballo diario.
- Organizar os contidos.
- Desenrolar obxectivos funcionais.
- Traballar nas circunstancias o máis normalizadas posibles (comedor, aseo, parque, piscina, ...).
- Que os alumnos/ás adquiran maiores niveis de independencia persoal e social.
- Desenrolar estratexias comunicativas a través de diversos S.S.A.A.C.
- Establecer competencias para a regulación da propia conducta.

Entendemos **ÁMBITO** como *"unha estrutura composta por unha rede de normas e/ou relacións, interaccións, entre os elementos físicos e/ou sociais e/ou culturais dun determinado lugar. Polo tanto, un ámbito fai referencia o conxunto de circunstancias e condicións externas nos cales se desenvolve a vida das persoas, comprendendo factores de orde física, de orde social, e de orde histórico-cultural"* .(Tamarit, 1.995).

Nos pensamos que para que un ámbito sexa significativamente educativo debe cumprir certos requisitos:

- que se axuste aos usos socioculturais;
- que sexa funcional;
- facilitador da comunicación;
- que se axuste á idade, capacidade e intereses dos alumnos/ás,
- favoreza a comunicación interpersoal e
- permita a autorregulación da conducta.

A adaptación ao ámbito comporta superar as barreiras psicolóxicas que teñen os nosos alumnos/ás para percibir e entender o que lles rodea, polo que substituímos as claves sutís, complexas e pasaxeiras que calquera ámbito ten, por outras máis concretas, simples e permanentes.

Estructuración Ambiental

Para eliminar as barreiras que impiden aos alumnos/as o control do ámbito, estructuramos o ambiente, ou sexa o espazo e o tempo mediante claves estimulares que lle permitan abstraer regulamentos útiles para seu desenrolamento, tanto no ámbito escolar coma en outros contextos.

Por un lado, debemos sinalizar (cores, fotos, pictogramas) que permitan a estructuración do espazo físico. E por outro lado, deseñar claves e campos estimulares que se dirixan á estruturación do tempo (marcadores temporais relevantes e funcionais para o desenrolamento do alumno/a).

"... Estes dous aspectos han de estar claramente relacionados con dous sistemas principais na preparación de calquera aprendizaxe: en primeiro lugar, sistemas de retroacción, de ter información da acción realizada, de forma que se propicie a autorregulación, e en segundo lugar, sistemas de feedforward; é dicir, de ofrecer información por adiantado do que vai acontecer a curto, medio e longo prazo, de forma que se potencien as competencias de mediación e de planificación futura "...
".
(Tamarit, 1.990).

Forma de levalo á práctica.

A posta en práctica deste enfoque se iniciou durante o curso 1995/96, a nivel de aula e, en cursos sucesivos foise xeneralizando ás distintas etapas polos bos resultados obtidos.

Dependendo do nivel dos alumnos utilízanse sinalizacións diferentes: pictogramas, fotos, cores e tarxetas cos nomes.

Para a **estructuración espacial** úsanse as claves:

A nivel de aula:

* Mobiliario:

- Fotografías do grupo ao que corresponde a aula, cartel co nome do grupo..
- Cadeiras e mesas, perchas e material de traballo con diferentes cores e fotos para cada neno/a, e tarxetas co nome.

* Espazos dentro da aula:

- Carteis que sinalizan as actividades que se realizan en cada espazo (traballo de mesa, zona de xogos, zona de saúdo e despedida....).

* Panel informativo:

- Pictograma do clima, indicador da mañá/tarde, foto do responsable do día.
- Secuencia de actividades do día/ horarios de actividades.
- Etc.....

A nivel de Centro:

- Portas con carteis e fotografías de cada un dos grupos de clase, e para os de maior nivel poden colocarse carteis soamente cos nomes do grupo clase.
- Aseos cos pictogramas correspondentes.
- Servizos Orientación, Linguaxe, Educación Física, Dirección, oficina....: con pictogramas, signo e fotografías do profesional e/ou espazo físico.

Para a **estructuración temporal** úsanse algunhas claves como:

-Secuencia das actividades do día: No panel informativo vanse colocando a secuencia das actividades do día con fotos ou pictogramas: saúdo, contos, traballo individual ou de grupo, recreo, comida, xogos, talleres, despedida... Cos alumnos de maior nivel se inclúen os pictogramas das actividades representativas do día: Matemáticas, Ed. Física, Linguaxe, pretaller, ...).

-Horario semanal: Se dispoñen nunha cartolina grande a secuencia de actividades de todos os días da semana, de luns a venres.

-Outro tipo de actividades: Aniversario, festas, excursión, etc.

-Menú diario e semanal: Se dispón dun cadro de dobre entrada: na liña horizontal os días da semana, e na liña vertical o primeiro prato, segundo prato e a sobremesa. Cada día vanse colocando as fotos do que comeremos ese día O cadro do menú diario está no comedor para que todos os alumnos/as o podan ver.

-Clima: Pictogramas de sol, nubes, choiva, que se colocan no panel informativo.

-Responsable do día: A foto do responsable da clase se pon no panel informativo dese día. O neno/a encárgase de ordenar o panel informativo e de algunhas tarefas concretas da aula.

-Pasar lista: compañeiros que viñeron á clase e compañeiros que viñeron ao colexio.

-Etc.....

Dependendo do nivel de cada aula e das necesidades dos alumnos/ás o manexo do panel é diferente. Tamén proporciónanse variacións nas rutinas diarias,

mediante a introdución de cambios no horario e utilizando novos pictogramas para as actividades novas.

-Outras actividades posibles....

-Actividades representativas de cada día: Utilízase a mesmo cor que o vagón que representa ese día: talleres de plástica, auga, cociña, plantas; piscina; parque; televisión...

-Calendario mensual: de onde se asignan os responsables do día, e as claves para cada día.

-Servizos (coidadores, fisioterapia, logopedia, Ed. Física): Foto do profesional co pictograma de cada un de eles. Colócanse ao lado da foto de cada neno cando sae da aula a recibir algún tipo de servizo.

-Reloxos de actividade. Reloxos adaptados individuais, con regretas pequenas nas que a insiren por orde os símbolos pictográficos correspondentes aos distintos momentos.

-Indicadores xerais esporádicos, en plásticos de cores para actividades extra (excursións, saídas, etc.).

-Etc.....

O darlles claves que axuden a comprender e manexar o ámbito, axuda a crear un ambiente que propicie a interacción social e a comunicación, eixes fundamentais no noso curriculum.

Pola nosa experiencia, podemos dicir que é moi importante a implicación da familia, traballando o mesmo sistema na casa, de maneira que se xeneralicen as aprendizaxes. Unha forma pode ser a utilización de axendas persoais coas actividades máis significativas ou cotiás, de maneira que axude a anticipar e a regular a súa conducta.

MÉTODOS DE LECTOESCRITURA

CONSIDERACIÓNS PREVIAS.

Antes de describir a metodoloxía a seguir na aprendizaxe da lectoescritura, é conveniente precisar unha serie de matizacións a ter en conta:

-Non existe o mellor método, en canto que a efectividade do mesmo depende do grao en que se adapte e responda ás necesidades educativas especiais do alumnado.

-Adoptar un método non significa aplicalo en sentido puro. Na maioría dos casos, o método seguido é unha adaptación de varios ás características persoais dos alumnos/ás.

Á hora de tomar decisións sobre o método a utilizar, teremos en conta:

A) Que se adapte e de resposta a:

- As características persoais dos alumnos/ás
- As necesidades educativas especiais.
- Ao seu grao de motivación e intereses.

B) Que o método lle garanta ao alumno/a:

- Unha progresión na súa aprendizaxe.
- Un desenvolvemento integral e global.

- Unha aprendizaxe significativa: é necesario que as imaxes, vocabulario e textos presentados teñan un significado para o neno/a.
- Unha motivación constante.
- Unha funcionalidade: debemos procurar que o vocabulario traballado sexa realmente funcional para a vida do alumno/a, en seus distintos contextos.
- Un ensino activo: o principal protagonista deste proceso é o alumno. Así, o titor/a ha de ser guía do alumno/a e crear o clima necesario para que se produza a aprendizaxe da lectoescritura.

C) Cando nos atopamos con alumnos/ás que xa foron iniciados nun determinado método, continuarase co mesmo, sempre e cando se adapte as súas características e necesidades.

DESCRIPCIÓN DE MÉTODOS DE LECTOESCRITURA.

Á hora de abordar a metodoloxía da lectoescritura atopámonos con tres grandes grupos de métodos: **Métodos sintéticos, Métodos analíticos ou globais, Métodos Mixtos.**

a).-Métodos sintéticos:

Comezan polo estudo dos grafemas, pasa despois a combinalos entre sí formando sílabas e posteriormente a compoñer palabras para rematar co estudo da frase.

Exemplos deste tipo de métodos son: os métodos fonéticos, silábicos, onomatopéicos e fotosilábicos.

Entre as ventaxas que nos ofrecen este tipo de métodos, destacamos as seguintes:

- Permiten ao neno establecer unha relación fonema-grafema.
- Posibilitan a asociación de imaxes visuais, auditivas, motoras e táctiles, polo que son eficaces para lograr unha maior capacidade de recordo en alumnos/ás con dificultades sensorio-motoras ou psíquicas.
- Conséguese unha mellor articulación e precisión na lectura e escritura.
- É un sistema económico, por requirir unha aprendizaxe dun mínimo número de signos para poder realizar todas as combinacións posibles.
- A percepción illada dos fonemas ten por obxecto fusionalos en unidades significativas para o neno, como son a palabra e a frase.

Os inconvenientes que a solen atribuír a este tipo de métodos son os seguintes:

- O proceso de aprendizaxe é inverso á evolución infantil, procede do simple ao complexo.
- Estes métodos poden conducir ao deletreo e ao silabeo.

b).-Métodos analíticos ou globais:

Comezan presentando a frase para realizar un análise posterior de palabras, sílabas e finalmente letras ou grafemas. Dan prioridade á función visual.

Os principais inconvenientes que atopamos a estes métodos son:

- O neno non vai identificar palabras novas, sen o coñecemento previo do código escrito. Limitase a ler o número de palabras que coñece, sendo incapaz de xeneralizar.
- As correspondencias grafemas-fonemas prodúcense nun linguaxe pictográfico pero non alfabético.
- O proceso é máis lento, ao implicar o coñecemento de todas as palabras como unidades diferentes entre se.
- Non considera a percepción e actividade auditiva básicas para a expresión oral e a seu vez para o coñecemento.
- Dá prioridade á función visual sobre a auditiva e motora.
- Non chegan ao coñecemento do código grafo-fonético.

c).-Métodos Mixtos:

Estes métodos dende o principio conxugan a percepción globalizada e o análise fonético. Ante un texto escrito, o neno/a primeiro ha de comprendelo globalmente, pero tamén ha de exercitar un proceso máis lóxico, descubriendo relacións fonema-grafema.

O enfoque metodolóxico mixto implica tres fases:

- Fase globalizada.
- Fase analítica.
- Fase sintética.

Entre as ventaxas deste tipo de métodos, destacamos:

- Permiten individualizar a ensino da lectoescritura, respectando o ritmo madurativo de cada alumno/a.
- Estimulan o neno en todos os ámbitos: sensoriais, cognitivos, afectivos e sociais. Polo tanto, contribúen ao desenrolo harmónico e integral do alumno/a.
- Fan posible a comprensión lectora do texto e ao mesmo tempo, o descubrimento das relacións fonema-grafema.

No noso Centro á hora de seleccionar un determinado método, teremos en conta as consideracións previas anteriores e fundamentalmente as características concretas de cada alumno/a.

COMO SE LEVAN A CABO OS DISTINTOS MÉTODOS UTILIZADOS.

Baseándose na nosa experiencia docente, temos atopado que existen alumnos/as que alcanzando a madureza para abordar a lectoescritura progresan co uso tanto de métodos sintéticos, globais como mixtos, polas razóns aludidas anteriormente.

Para aqueles alumnos/as con baixas capacidades cognitivas os métodos mixtos posibilitáronnos aumentar o nivel de comunicación e linguaxe: ampliación de vocabulario, articulación, morfosintaxes....

A continuación describiremos algún dos métodos de lectoescritura utilizados no Centro:

-Método de lectoescritura proposto por Mª Victoria Troncoso.

1. -**Método de Lectura:**

- 1.1. -**Primeira etapa:** Percepción global e recoñecemento das palabras escritas comprendendo ou seu significado.
- 1.2. -**Segunda etapa:** ou aprendizaxe das sílabas.
- 1.3. -**Terceira Etapa:** O progreso lector:
 - Uso práctico e funcional da lectura.
 - Lectura como actividade lúdico de información e entretemento.
 - Aprender a través da información escrita.

Proceso de ensino-aprendizaxe seguido por este método (actividades):

Nivel Preparatorio:

- Recoñecemento de imaxes gráficas (mediante onomatopea ou xestos de sinalización).
- Emparellamento ou asociación de imaxes iguais (xogos de lotos ou trazados de liñas).
- Selección da imaxe ou debuxo que se nomea.
- Denominar e/ou sinalizar obxectos que se lle presentan.

Nivel 1:

- Asociación dunha palabra con outra igual acompañada de debuxos ou fotos (tarxeta-foto coA tarxeta palabra).
- Asociación de palabras iguais (papá-papá / mamá-mamá).
- Selección das palabras nomeadas.
- Recoñecemento global de palabras.
- Lecturas de libros persoais de palabras.
- Lectura rápida de palabras (mira, di, signa,...).
- Lectura de libros e contos persoais, con ou sen frases.
- Composición de frases con palabras, fotos ou pictogramas,... en cartolina doutros materiais.
- Lectura de contos comerciais elixidos expresamente e adaptados segundo posibilidades.
- Ditado de frases, fotos, pictogramas,...seleccionados e ordenados.
- Lectura global de aproximadamente 20 palabras, incluíndo un mínimo de verbos (2-5).
- Iniciación non abecedario, vocabulario ou axenda persoal.

Nivel 2:

- Composición de palabras coñecidas cas sílabas escritas (en taboñas, madeira, cartón..) con modelo ou sen modelo.
- Composición de palabras cun número determinado de sílabas (se lle entregan escritas).
- Composición de palabras ou ditado (con sílabas que están escritas).
- Coñecemento de todas as sílabas directas.
- Ampliación de palabras con adxectivos, conxuncións e adverbios (escritos ou simbólicos)
- Ampliación do número de páxinas e de palabras do abecedario, vocabulario ou axenda persoal.

Nivel 3:

- Iniciación no coñecemento de sílabas inversas.
- Lectura rápida de sílabas directas presentadas dunha en unha: "mira e di"
- Lectura de libros e contos persoais formando estruturas gramaticais.
- Composición de palabras coñecidas con letras escritas (con cartolina ou madeira), con modelo.
- Execución de encrucillados "persoais" a partir de sílabas.
- Deletreo de palabras sinxelas.
- Lectura de sílabas trabadas e inversas.
- Iniciación no coñecemento de palabras con grupos consonánticos.
- Iniciación no uso de dicionarios infantís.
- Lectura de frases que ou neno dita ou adulto e este escribe.
- Resposta oral de preguntas sobre unha lectura.
- Lectura e ordenación secuencial de escenas dá historia.
- Iniciación e utilización dúas grupos consonánticos.

Nivel 4:

- Lectura en voz alta con entoación respectando ás pausas.
- Lectura en voz alta con fluidez e intelixibilidade.
- Lectura silenciosa con comprensión.
- Lectura rápida de palabras con grupos consonánticos.
- Utilización de dicionarios escolares básicos.
- Resolución de encrucillados e xogos de palabras.
- Lectura de libros de texto.
- Iniciación ou estudio.
- Resposta escrita con frases a preguntas sobre a lectura.

Nivel 5:

- Uso habitual da lectura: consulta de guías de TV., xornal, revistas,...
- Progreso no estudio.
- Consulta de dicionarios e enciclopedias.
- Elección da lectura como entretemento no tempo de ocio: narracións, libros de aventuras, novelas, teatro, poesía, etc...

2. -Método de **Escritura:**

2.1. -Primeira etapa ou etapa previa á Escritura:

- Dominio dos trazos e desenrolo do control motor.
- Aspectos perceptivos-motores fronte aos lingüísticos.

2.2. -Segunda etapa ou etapa de Iniciación á escritura:

- Trazo de letras.
- Formación de sílabas e palabras ao seu alcance.
- Primeiras frases. A Caligrafía.
- Compoñentes lingüísticos da lingua escrita (o punto, a coma, etc..)
- Transmisión de significados elementais (holofrase e frases sinxelas).

2.3. -Terceira etapa ou etapa de progreso na escritura:

- Caligrafía.
- Ortografía.
- Gramática.
- Morfoloxía.
- Sintaxes.

1. -ETAPA PREVIA:

-Actividades de maduración xeral para a escritura:

- Desenrolo xeral do Sistema Nervioso Central en relación co conxunto de actividades motoras (facilitar a propiocepción, ou control, a tensión-relaxación voluntarias, cambios rápidos de postura, dirección, ...)
- Desenrolo xeral do ton, a postura e coordinación dos movementos (exercicios e xogos con movementos audaces, rápidos, lentos, suaves. Cambios de dirección: diante-atrás, os lados, xiro circular, en ambas as dúas direccións, impulso e parada.
- Desenrolo da motricidade fina ou habilidade manual: boa coordinación e precisión dous movementos e dá oposición dous dedos (polgar-índice, e polgar-resto dous dedos).

-Actividades de manipulación previa:

- Desenrolo da precisión, a forza, ou control, a coordinación, ou control da tensión e da relaxación. Aprender a realizar un impulso, a executar movementos rápidos lentos, a inhibirse e a pararse. Son recomendables os exercicios de: meter, sacar, empuxar, tirar, enfilar, resgar, amasar, golpear, teclear, apertar, enroscar, desenroscar e enrollar.
- Observar cal das dúas mans vai mostrándose coma a dominante e favorecer a lateralidade.

-Primeiros Grafismos:

- Descubrimento dous primeiros grafismos a través dous diversos materiais: pintura de dedos, esponxas, pinces e brochas, rotuladores, ceras brandas e duras, lapis,....; para estimular e realizar todo tipo de raias, garabatos e trazados.

PRIMEIRA ETAPA:

- Soster ou instrumento de escribir do modo máis axeitado para controlar e ver vos trazos que realiza.
- Ser capaz de trazar de modo automático, na dirección correcta, todo tipo de liñas (trazos verticais, horizontais, de cruz, ángulos e cadrados, trazados en diagonais, círculos e liñas curvas, liñas en "camiñiños", trazado de números).
- Saber ónde comezar ou trazo, que traxectoria seguir e facelo habitualmente.
- Controlar os seus movementos manuais de xeito que poda inhibirse ou tempo para non exceder os límites sinalados para cada un dous trazos.
- Adquirir a destreza manipulativa para ou trazado que lle permita axustarse ás raias de puntos ou liñas descontínuas dos trazos sen perder a soltura do movemento.
- Copiar dun modelo diversas liñas e grafismos: vertical, horizontal, cruz, círculo, "montañas, "olas",....
- Trazar ou ditado e sen modelo ás liñas e grafismos que se lle indican (vertical, horizontal, inclinada, cruz, varias "montañas" seguidas, etc.

SEGUNDA ETAPA:

- Repasar con axuda ou seu nome escrito con liñas de puntos.
- Trazar sen axuda ás vocais que ten ou seu nome.
- Trazar sen axuda ás consonantes do seu nome.
- Repasar correctamente sen axuda ou seu nome escrito con liñas de puntos.
- Escribir ou seu nome copiándoo dun modelo.
- Escribir ou seu nome sen modelo, dun modo claro e lexible.
- Trazar todas ás vocais.
- Trazar todas ás consonantes.
- Trazar ás diferentes combinacións de consoante e vogal enlazadas formando sílabas directas.
- Completar palabras escribindo ás sílabas que faltan.

- Escribir palabras sinxelas copiándoas.
- Escribir palabras con 2 sílabas directas sen modelo.
- Escribir palabras de 2 sílabas directas.
- Escribir palabras cunha sílaba directa e outra trabada.
- Escribir palabras que teñan unha sílaba inversa.
- Escribir palabras que teñan un grupo consonántico.

- Escribir calquera palabra que se lle dite.
- Escribir palabras que pense: completando frases contestando preguntas, facendo listados, etc...
- Escribir frases sinxelas.
- Usar a escritura de maneira funcional (pasar lista, data, copiar un mensaxe,...).

TERCEIRA ETAPA:

- Trazas as maiúsculas de todas as letras do alfabeto.
- Escribir coa súa letra persoal, proporcionada e lexible, palabras e frases.
- Tender cara a unha escritura en papeis en branco, sen pautas, aprendendo a manter unha aliñación axeitada, unha separación uniforme entre aos renglós, un espazo suficiente para ambos as dúas marxes laterais.
- Utilizar ás maiúsculas sempre que corresponda (escribir nomes de persoas, cidades, pobos e países).
- Utilizar axeitadamente o punto, a coma e outros signos de puntuación.
- Utilizar os signos de consulta e exclamación cando sexa preciso.
- Utilizar b-v, g-j, c-z, etc... segundo os regulamentos gramaticais.
- Escribir listas de nomes pertencentes a unha categoría determinada.
- Escribir palabras familiares e derivadas de outras.
- Escribir diminutivos, aumentativos, sinónimos e antónimos.
- Escribir palabras que comezen con cada unha das letras do abecedario.
- Escribir frases de 4 ou 5 palabras con concordancia correcta de xénero e número.
- Escribir frases empregando dun modo axeitado os tempos dos verbos presente, pasado e futuro.
- Escribir coa estrutura correcta frases frases enunciativas de máis de 5 palabras.
- Escribir un texto descritivo ou narrativo de 2 ou máis frases relacionadas entre se.
- Utilizar habitualmente a escritura en situacións da vida doméstica, escolar, laboral e social, para facer listados, cumprimentar formularios impresos e controis escolares, escribir mensaxes e cartas, copiar receitas ou instrucións, etc...
- Escribir pequenos relatos nos que se narre con coherencia o comezo, o nó, a trama e o desenlace.
- Escribir redaccións ou pequenos ensaios sobre diversos temas: a amizade, a dor, a felicidade, a vida, a natureza, etc...
- Escribir as súas propias creacións: diario, poesía, etc...

Entre os resultados obtidos ata o momento con este método destacamos:

- * Coa súa aplicación prepárase aos alumnos/as á lectura, observando ademais un aumento na súa linguaxe expresiva e comprensiva.
- * Os casos que non lograron acceder á lectura, sí adquiriron unha lectura perceptiva que lles axuda a desenvolverse no seu medio, mellorando así a súa linguaxe e en definitiva o seu nivel de comunicación.

* Os alumnos/as que chegaron a xeneralizar a lectura, contribuíndo con elo a fomentar a comunicación, a mellorar o seu potencial de desenvolvemento e a favorecer a súa integración social.

Concluindo, o uso de destes métodos implican unha forte motivación cara a aprendizaxe. En alumnos/as con baixas capacidades cognitivas, estes métodos favorecen e estimulan a comunicación. En aqueles casos en que os alumnos/as non logran unha aprendizaxe da lectoescritura, sí se consegue unha maior capacidade de lectura perceptiva. A utilización deste tipo de métodos respecta o ritmo individual de cada alumno/a e os seus intereses particulares, fadéndoo máis funcional para a súa vida.

Consideramos que a aprendizaxe da escritura e a lectura deben ser simultáneas, xa que ambas as dúas se complementan, pero na maioría dos alumnos/as o desenvolvemento da escritura presenta un claro desfase respecto da lectura. Este feito acentúase máis en aqueles casos onde se logra un nivel de lectura perceptiva e en escritura continúan traballando a nivel de grafomotricidade.

As actividades de lectoescritura deben procurarse que estean globalizadas co resto das aprendizaxes.

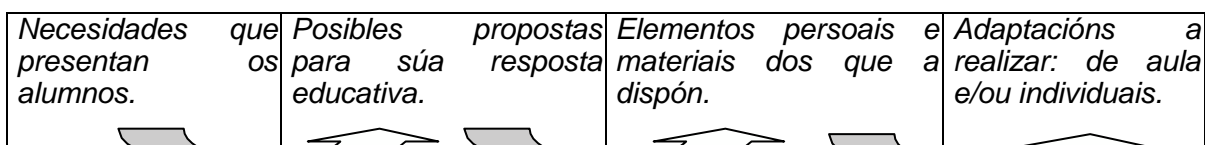
ORGANIZACIÓN DA RESPONSA EDUCATIVA: ELEMENTOS PERSOAIS, ESPACIAIS, MATERIAIS.....

Á hora de organizar os espazos, materiais e tempo, estes son tidos en conta como obxectos directos na aprendizaxe, de maneira que podan facilitar e concretar moitas das tarefas e accións educativas.

Así cada titor/a debe reflexionar sobre a situación concreta da súa aula e as necesidades de seus alumnos, e tendo en conta os obxectivos que pretende, organizará os medios de que dispón para dar resposta educativa integradora. Para elo, debe preguntarse: ¿como podo organizar os meus alumnos para poder dar resposta a todos de forma satisfactoria?, ¿Con qué recursos conto para que todos os alumnos participen das actividades programadas?, ¿Como podo conseguir tempo para atender a aqueles que necesitan máis axuda?, ¿De que material dispoño?, ¿Como podería adaptalo?, ¿Quén me pódeme axudar?, ¿En que pode colaborar?, ¿Como podemos coordinarnos?,...

Para conseguir dar a resposta axeitada debe levar a cabo modificacións e axustes na organización habitual dos elementos materiais e persoais da súa aula, adaptándoa a súa situación.

O proceso a seguir sería:

¿Con QUE MEDIOS SE CONTA PARA ORGANIZAR A RESPONSA EDUCATIVA?:

- A propia organización que o centro haxa establecido previamente, como pode ser: os agrupamentos flexibles, a aceptación de colaboradores externos, o fomento das relacións coa familia, ...
- A propia organización da aula.

- Os recursos humanos que o centro educativo proporciona: os especialistas, educadoras,...
- A adquisición de material específico ou a elaboración propia de material didáctico adaptado: fichas, debuxos, fotografías, vídeos, programas de ordenador. ...

A continuación, facemos unha breve descrición de cáles son os elementos e/ou medios que poden e deben ser tidos en conta:

- **Organización da aula: Os Agrupamentos:** A continuación se presenta un cadro no que se reflexan os tipos de agrupamentos máis característicos e a atención educativa que o profesor pode prestar. As situacións de intervención na aula se desenvolven dentro dun continuo que pode ir dende un deseño de traballo totalmente dirixido polo titor/a, ata un deseño no que os alumnos traballen de forma autónoma.

Situacións de intervención na aula:

	-----	-----
	Dirixido	Independente
Gran Grupo	O titor realiza unha actividade con todo o grupo clase: explicación, demostración, visionado, etc.	Nunha actividade común proposta polo titor, cada alumno realiza a parte que lle corresponde.
Grupo Pequeno	O titor traballa cun grupo de alumnos, proporcionándolles axuda.	Os alumnos realizan unha actividade conxuntamente achegándose información e axuda (aprendizaxe cooperativo).
Individual	O titor traballa cun alumno, proporcionándolle todo tipo de axuda, estruturando a situación e sistematizando a intervención.	Cada alumno realiza a súa propia actividade, sen que ésta teña que estar relacionada coas dos outros alumnos.

- **Elementos persoais:** A atención aos alumnos require, ademais da participación do profesor titor, cuio papel é fundamental e insubstituíble, a de outros profesionais (orientador, especialista da linguaxe, educadoras,...), cuias actuacións, debidamente planificadas e harmonicamente organizadas, constitúen a axuda pedagóxica que necesitan os alumnos/as. Estes profesionais realizarán as tarefas de asesoramento e colaboración co titor, así como axudar no referente á busca de solucións de problemas puntuais como na contribución dos recursos necesarios. Ademais, o profesor titor pode contar coa colaboración e axuda de outras persoas que poden apoiar seu traballo, como por exemplo, outros profesores do Centro, as familias, etc.
- **Espazos:** En relación co espazo hai que resaltar que nos propoñemos fomentar e promover a autonomía dos nosos alumnos. Isto repercute na organización da aula pois se deberá dispoñer de armarios, estantes, caixóns, percheiros,....de doado

acceso, xa que serán eles quen habitualmente sacarán e gardarán os diversos materiais. Isto debe terse tamén en conta en outras dependencias do Centro ás que eles deberán acceder de forma autónoma ou con axudas se fora preciso.

Polo tanto, unha das primeiras tarefas que haberá que planificar será a de coñecer as distintas dependencias do Colexio, de forma que se encontren seguros dentro do mesmo. Os distintos espazos que deberán coñecer poden ser: aula, servizos, comedor, patio, ximnasio, aula de linguaxe, despachos. ...

É importante que a vida exterior forme parte da vida da clase e para elo se poden expor fotografías que traian da seu casa, de festas, de saídas, traballos realizados, carteis, etc... Todo elo axuda a que o alumno/a senta a aula como algo seu, ademais de valorar as súas contribucións e traballos.

Utilizar o Centro como un espazo aberto e flexible, non soamente permite ao alumno aumentar o seu rendemento e posibilidades, senón que ademais amplía a súa concepción dos lugares onde pode aprender, que non soamente se reducen á aula, senón que se amplían a calquera espazo e con calquera actividade; cando xogamos no patio, cando comemos, cando coidamos aos animais ou prantas, etc.

- **Materiais didácticos:** Os materiais deben estar sempre en función dos contidos que se ensinan e da metodoloxía a utilizar. Así, o titor/a debe decidir primeiro qué ensinar e despois seleccionar, de entre todos os materiais dispoñibles, aqueles que máis axuda podan proporcionar, porque se adecúen máis ás necesidades que o alumno presenta na aprendizaxe dun contido concreto.

En canto aos materiais considérase que son todos aqueles recursos que poden ser utilizados cunha finalidade educativa. A variedade de materiais é un elemento necesario para lograr os obxectivos que se pretenden.

Non é necesario dispoñer de todos os materiais que ofrece o mercado, calquera material de refugallo (botóns, pinzas, teas,...) pode ser mesmo máis axeitado que outros máis complexos e elaborados.

Todos os materiais deberán reunir uns requisitos mínimos para a súa utilización: seguridade (non tóxicos, non cortantes,...), solidez (que non rompan facilmente) e axeitados (adaptados á evolución dos intereses dos alumnos).

Sinalar algúns dos materiais que se utilizan habitualmente:

-Obxectos reais ou reproducións de estes.

-Imaxes e láminas.

-Paneis, libros e contos.

-Medios audiovisuais e programas de ordenador.

-Outros: xogos de mesa, xogos didácticos, material de refugallo, revistas ilustradas, álbums de fotos, materiais de psicomotricidade, gravacións musicais, cadernos de fichas ou fichas de traballo persoal, etc...

- **Tempo:** A creación de rutinas que a establezan ao longo da xornada escolar, mentres non se transformen en algo ríxido e inamovible, axuda aos alumnos/as a prever o que vai suceder e, polo tanto, a sentirse máis seguros.

"O uso de material didáctico como apoio ao proceso de ensino-aprendizaxe, se ben é necesario para calquera alumno, se fai imprescindible con aqueles que presentan discapacidade intelectual. Os materiais que se utilicen deben estar

sempre en función dos contidos e das actividades". (MEC,1994).

PRINCIPIOS METODOLÓXICOS PROPIOS DA ETAPA DE FORMACIÓN PROFESIONAL COMPLEMENTARIA.

Os principios de ensino-aprendizaxe que rexen esta etapa de Formación Profesional Complementaria (Transición á vida adulta) deben ter en conta os seguintes aspectos metodolóxicos:

1. Principios metodolóxicos

Tendo en conta que a nosa misión é mellorar a calidade de vida dos nosos alumnos/ás e das súas familias, priorizar na nosa práctica educativa a **prestación de apoios personalizados necesarios**, polo tanto, cambiantes e de distinta natureza (conceptual, social e práctica) co fin de potenciar as **habilidades adaptativas** dende o proceso educativo no noso centro de ensino. Cremos que nos nosos alumnos con NEE asociadas a D.I., a calidade de ensino e a calidade de vida acaban sendo termos funcionalmente equivalentes. É por iso que este **principio de calidade de vida** debe estar moi presente na nosa abordaxe educativa, entendendo esta como a potenciación das dimensións de benestar emocional, benestar físico, benestar material, relacións interpersoais, desenvolvemento persoal, inclusión social, autodeterminación e dereitos (R.Schalock,1997).

A consideración do carácter adulto dos nosos alumnos, e encadrado no principio de normalización, lévanos a considerar o **principio de adecuación á idade cronolóxica** como eixe importante na nosa tarefa docente.

De todo iso se deriva que a adecuación á idade cronolóxica dos nosos alumnos – tanto na selección dos contidos como no modo de establecer as nosas relacións de ensino-aprendizaxe- considérese un elemento básico nesta etapa educativa. Polo tanto, **partir do nivel de desenvolvemento do alumno/a** fainos ter en conta tanto o nivel de desenvolvemento no que se atopa como os seus coñecementos previos.

Polo tanto, determinar as **necesidades do alumno** significa priorizar aquelas destrezas e/ou habilidades que incrementen a súa independencia, aceptación social e integración na comunidade; é dicir, seleccionando (planificando) aquelas que sexan de maior utilidade para a súa persoa. A planificación ha de formularse cos niveis máximos de **individualización**. Para iso, cada alumno/a de Transición á Vida adulta debe contar cun Plan de Tránsito personalizado que supoña a plasmación dun proxecto de vida que, de xeito coordinado, profesores, alumnos e familias han de describir: o grao de desenvolvemento actualizado; o establecemento das metas formuladas para o final da escolarización; a previsión de apoios necesarios; as orientacións ofrecidas para realizar unha adaptación ao programa de tránsito previsto; a previsión de recursos comunitarios que o alumno terá que utilizar; e o posible **deseño de actuacións dende a familia** en relación co plan. Parécenos interesante introducir **o principio de participación familiar**. Estámonos a referir á necesidade dunha maior coparticipación (mesmo na selección de determinados contidos de aprendizaxe no caso dos alumnos con maior discapacidade) de pais e familiares no currículo do noso alumnado. Nestes casos, a desexable continuidade educativa entre escola e fogar faise aínda máis pertinente.

Os principios de practicidade e funcionalidade tan pertinentes no ámbito da educación especial, cobran especial dimensión nesta nova etapa dende a perspectiva

do tránsito a un futuro de adulto. Xa non só imos buscar a significatividad funcional e motivadora das aprendizaxes, senón que ademais a estes os deberemos contextualizar coa futura situación que, finalizada a súa educación, nos representemos para os nosos alumnos. Iso levaríanos, por exemplo, a incorporar no currículo de cada alumno aquelas aprendizaxes que potencien o axuste ao seu futuro no Centro Ocupacional, Centro Especial de Emprego, Empresa Ordinaria, ou no determinado Centro de día nas que posteriormente se vaian ocupar.

Ten que perseguirse unha rentabilización funcional extrema das capacidades comunicativas, motoras e instrumentais que cada alumno posúa, traballándose baixo o **principio de aplicabilidade inmediata** do aprendido.

Na mesma liña e derivado da mesma reflexión, a nos antoja fundamental incorporar o **principio de laboralización**. Esta idea xa está considerada no Real Decreto sobre Educación Especial de Abril do 95, onde no art.22 se nos apunta o carácter de formación profesional específica que deben presentar estes módulos de tránsito á vida adulta. Por iso, o noso currículo debe ser necesariamente de carácter educativo-laboral.

2. -Outros principios metodolóxicos:

2.1. -Organizativos:

Os principios que imos considerar a continuación non son máis que a concreción -no campo da organización dos centros- dos principios xerais e metodolóxicos anteriormente explicitar.

A perspectiva ecolóxica representa, por conseguinte, unha visión específica dende a que organizar o funcionamento dos centros. Efectivamente, falamos de desenvolver o noso proceso educativo en marcos funcionais, prácticos e motivadores. Tamén viamos como debiamos saber buscar continuamente a autoeficacia dos alumnos, e como a metodoloxía de resolución de problemas nos conducía a achegarnos a contextos comunitarios e de maior validez adaptativa. De todo iso se van derivar dúas formulacións que consideramos interesantes para a óptima organización escolar.

Dun lado, a organización de "**ámbitos naturais**" pódenos conducir ao desenvolvemento dun proceso de ensino-aprendizaxe máis significativo. De aí que, en moitas ocasións, o "contexto-aula" deba ser substituído polo "contexto-ámbito"; noutras, e dende a mesma perspectiva, o "contexto-rutina" deberá desprazar o "contexto-laboratorio".

Dende outro punto de vista, a **tallerización** pode representar tamén un principio ou modelo organizativo de alto interese na medida que, en bastantes dos nosos alumnos, mellor axústase á situación de tránsito. Esta organización dos centros, por talleres por un lado e por ámbitos por outro, se contextualiza perfectamente cos nosos obxectivos.

A perspectiva sistémica: Consideramos indispensable que o traballo sexa **coordinado** entre os distintos especialistas que inciden no alumno/a, que sexa un traballo programado conxuntamente de maneira que todos os esforzos se dirixan na mesma dirección, conseguindo un marco de **actuación global** que axude a integrar o neno no seu ámbito. Estámonos a referir á participación de todos e diversos profesionais que interactúan co alumno, no proceso de toma de decisións respecto a este e o seu proceso educativo (**Coparticipación educativa**).

